Հրատարակվում է չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի օրերը։
Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, կէս տարուանը 6 ռուբլի, 3 ամսուանը 3 ռ. և մի ամսուանը 1 ռ.։
Առանձին համարը 7 կոպէկ։

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է խմբագրատանը և կենդրոնական գրավաճառանոցում։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Ардзаганкъ".
կամ՝ Tiflis, Rédaction „Ardzagang."

ԱՐՁԱԳԱՆՔ

Խմբագրութիւնը բաց է ամենայն օր 10—1 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

„ԱՐՁԱԳԱՆՔ"
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Վելեամինովսկի փողոց, № 22, տուն Խանդալամեանի) և «ԿԵՆԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ»։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ՏԱՐԵԿԱՆ 10 ՌՈՒԲԼԻ։

Օտարաքաղաքացիք պէտք է դիմեն՝ Тифлисъ, Редакція „Ардзаганкъ". իսկ արտասահմանից՝ Tiflis, Rédaction du journal arménien «Ardzagang»։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն և օտար լեզուներով։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Արձագանքի» հեռագիր։
Անգլիական պարլամենտ։
Լուրեր Տաճկաստանից։
Սիրիայի քրիստոնեաները։
Դեսպանների միջամտութիւնը։
Քննիչ կօմմիսիան։
Կօրանի դէպքը։
Խարզանի հայերը։
Նոր միտինգ։
ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Լօնդօնից։ Կ. Պօլսից։ Հռովմից։ Տրապիզօնից։ Լուրեր Կ. Պօլսի Թերթերից Վէճ. Հայրապետի առողջութիւնը քննող օտարազգի բժիշկներ։ Պետերբուրգից։ Ռուսիաբնակ տաճկահպատակները և պարսկահպատակները։ Կարսի երկաթուղու շինութեան սկզբնաւորութիւնը։ Մեծեխի հայոց եկեղեցին։ Հանդէս Ս. Նունէի օրիորդաց դպրոցում։ Նամակ Բագուից։ Լոռուց Ալսալցխայից։ Երևանից։ Տարեկան հաշուետուութիւն Ներս. դպրոցում։ Կ. Պօլսի ամենապատիւ Պատրիարքի մի գրութիւն։ Միացեալ պարահանդէսը։ Փոթորիկ Թիֆլիզում։ Կովկ. Կայսեր. Բժշկ. Ընկեր. Նիստը։ Ա. դատուեցէք նախապաշարմունքներից։
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ.—Հայկական Թատրոն Սալմաստում։
ՖԵԼԻԵՏՕՆ.—Ս. Սարգսի տօնը Մշոյ հայերի և քիւրդերի մէջ։
ՔԱՂԱՔԱՆ
ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
ԶԱՆԱԶԱՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԱՐՁԱԳԱՆՔ»-Ի ՀԵՌԱԳԻՐ

(Յատուկ Թղթակցից)

ԲԱԹՈՒՄ, փետր. 14-ին, 12 ժ. 52 րոպէ.

«Այսօր կէսօրին Նորին Վեհափառութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը «Կոստանդին» շոգենաւով ուղևորուեց Նովօրոսիսկ։ Եղանակը, որ առաւօտուանից անձրևային էր կարկտախառն և ձիւնախառն՝ շոգենաւը մեկնելու պահին պարզուեցաւ։ Վեհափառը բոլորովին առողջ է։ Ժողովրդի աչագին բազմութիւն լցրել էր նաւահանգիստը Նորին Օծութեան բարիերթ մաղթելու. ամենքը «կեցցէ»-ները թնդացնում էին օդը։

Թեմական առաջնորդը այսօր երկաթուղու գիշերուայ գնացքով վերադառնում է Թիֆլիզ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏ

«The Daily News»-ի փետրվարի 8 համարում կարդում ենք, թէ համայնքների Պալատի ամսոյս 7 նիստում հետևեալ հարց ու պատասխաններն են տեղի գտել հայկական խնդրի հետ կապ ունեցող հանգամանքների մասին։

Նախարարի օգնական սեռ Է. Գրէյը պատասխանելով միստր Ջուէնսնին, ասաց. Վեհափառ Թագուհու կառավարութիւնը լուր ունի ստացած, թէ Մարաշի կամ Ֆէրմուզի արքեպիսկոպոսը մեղադրուած է եղել ապստամբներին պատսպարելու համար. իսկ Զէյթունի արքեպիսկոպոսը նրա համար, որ նախագահել է մի յեղափոխական մասնաժողովի մէջ, ամրացրել է մի վանք, պաշարել է Զէյթունի բանտը և օգնել կալանաւորներից երկուսին փախչելու։ Մուշի եպիսկոպոսն ամբաստանուած է հայ ժողովրդին ապստամբութեան հրաւէր կարդալուն համար։ Նրաքերի եպիսկոպոսի մասին զեկուցուած է, թէ նա յեղափոխական կուսակցութեան գործունեայ անդամներից մէկն է եղել. նրան տեղափոխում են Դիարբէքր, ուր նա վերստին գրգռում է ժողովրդին, և այս պատճառով աքսորվում է Երուսաղէմ։ Գալով այն հարցին, թէ ինչ միջոցներ են գործ դրուած այս կալանաւորներին արձակելու համար, ես ոչինչ չունիմ աւելացնելու իմ այն պատասխանի վրայ, որ տուել եմ մեծարգոյ անդամին անցեալ ապրիլի 18-ին և յուլիսի 31-ին։ Դէպքերն արժանապէս ուշադրութեան են առնուած և ինչ որ պէտք էր և կարելի էր անել մինչև այժմ, արդէն արել է Վեհափառ Թագուհու դեսպանատունը։

Միստր Ջուէնն հարցնում է նախարարի օգնականին, թէ արդեօք նա մտադիր է,—ի նկատ առնելով տաճկաբնակ քրիստոնեաների հալածանաց աշխարհագոյժ լուրերը,—դնել պարլամէնտի սեղանի վրայ Վեհափառ Թագուհու Ասիական Թիւրքիայում կարգած հիւպատոսների անցեալ զեկուցումները, որոնք վերաբերվում են հայ ժողովրդի վիճակին և հաղորդուած են արտաքին գործերի նախարարութեան՝ սկսած 1890 թուականի յունիս ամսից մինչև 1894 թ. սեպտեմբերը, և մինչև այս օրս չեն ներկայացուած պարլամենտին։

Սեռ Է. Գրէյը—Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը մինչև այժմ չէ ներկայացրել այդ թղթերը, կարծելով թէ դրանց հրատարակումը ոչ հայերին նպաստաւոր կը լինի, ոչ էլ կը դիւրացնէ եւրոպական պետութեանց միաբանգործակցութիւնը, որ այնքան փափագելի է և կարևոր մի լաւ արդիւնք ձեռք բերելու համար։ Այս իսկ պատճառով ես անկարող եմ ներկայ հանգամանքներում որևէ խոստումն անել, թէ յիշեալ թղթերը սեղանի վրայ կը դրուին։

Միստր Ջուէնն հարցնում է.—Միթէ թղթերն այնքան աւելի ահարկու են, որ կարելի չէ հրատարակել։

Սեոր Է. Գրէյը.—Ոչ, սեոր։ Կարող եմ համարձակ ասել մեծարգոյ ջէնտլմէնին, թէ մինչև այս րոպէս ստացուած զեկուցումները Սասունի դէպքերի մասին շատ աւելի ծանրակշիռ ու վտանգաւոր են (very much more grave and serious), քան ինչ որ բովանդակում են բոլոր նախորդ գրութիւնները։

Միստր Փ. Ս. Ստիվնսընը հարցնում է, թէ արդեօք իւր մեծարգոյ բարեկամը կարող է անպայման հերքել այն լուրը, թէ Բ. Դուռը խոստումնք է առած Բրիտանիայի կառավարութիւնից, թէ ներկայ խնդրին վերաբերեալ ոչ մի պարլամէնտական թուղթ չպիտի հրապարակ հանուի առ այժմ, և թէ կարող է արդեօք հաստատել, որ Բրիտանական կառավարութիւնը ոչ մի կերպով չէ կապած իւր ձեռքերն այս նիւթի նկատմամբ։

Սեոր Է. Գրէյը.—Ոչ, սեոր։ Այդ լուրն անհիմն է, և այդպիսի խոստումնք չէ տրուած։ (Հաւանութիւն նախարարներից)։

Միստր Ջ. Էլլիս հարցնում է, թէ արդեօք իրաւ է, որ երբ երկու անգլիական լրագիրների թղթակիցները, որոնք նորերս մտադիր էին Կ. Պօլս գնալ հայկական խնդրի մասին գիտենալիքներ հաւաքելու համար և ունէին լորդ Կիմբերլէյից առնուած անցագրեր, այդ անցագրերը պաշտօնապէս մակագրել տալու համար դիմում են Թիւրքաց դեսպանին, Ռուստէմ փաշան յայտնում է նրանց, թէ մակագիրն Օսմանեան գլխաւոր հիւպատոսը կը տայ, և չնայելով այդպիսի խոստման՝ թղթակիցները չեն կարողանում ստանալ անհրաժեշտ վաւերացումը։

Սեոր Է. Գրէյը պատասխան է տալիս, թէ իրեն յայտնի չէ, որ այդպիսի բան պատահած լինէր անգլիական թղթակիցներին։ Սակայն իրաւ է, որ մի այդպիսի անցք տեղի է ունեցել ուրիշ երկու անգլիացի ջէնտլմէնների անցագրի գործում, բայց նրանք գանգատ չեն յայտնել և այդ մասին որ է խնդիր չէ ծագել։

Միստր Փ. Ստիվնսըն հարցնում է, թէ արդեօք անգլիական և կամ ուրիշ թղթակիցների դէմ դրուած արգելքը արգելւում էր միայն Սասունի նահանգն այցելել, թէ վերաբերվում էր և միւս հայկական նահանգներին։

Սեոր Է. Գրէյն ասում է, թէ ձեռնհաս չէ՝ առանց տեղեկութիւն ստանալու՝ ճիշդ հաղորդել այդ արգելքի հանգամանքները, բայց մի այդպիսի արգելք իրօք եղել է։

ԼՈՒՐԵՐ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻՑ

(«The Daily News», փետր. 11)

Ռէյտերի գործ. հեռ. Կ. Պօլիս, փետր. 7.

Թագուհու ճառի ակնարկութիւնը հայոց խնդրի վրայ Պարլամէնտի բացման միջոցին և լորդ Րօզբէրիի առենաբանութիւնը հայ աստանում մտցուելիք ռէֆօրմների մասին հրաժեշտութեան վրայ, խոր տպաւորութիւն են գործել պալատի մէջ։ Տեղական լրագրներին արգելուած է բան գրել այդ մասին, և Թագուհու ճառը մի կրճատ մասամբ է հրատարակուած։

Ամ տեղի դիւանագիտական շրջաններում հաւատացած են, որ իրօք անհրաժեշտ կլինի Բեռլինի դաշնագրութիւնն ստորագրող պետութիւններին մի կօնֆէրէնցիա գումարել՝ Հայաստանում մտցուելիք ռէֆօրմները քննելու համար։

«Times»-ի յունվար 31 համարի օրինակը, որոնց մէջ մի առաջնորդող յօդուած կար Բ. Դռան կարգադրութեան մասին, որով արգելվում էր օտարազգի թղթակիցներին մուտք գործել Փոքր Ասիա (տես «Արձագանք», № 10), թէպէտ և հասան Պօլիս, բայց կառավարութիւնը թոյլ չտուեց ցրուել նրանց։

Մեր Թղթակցից, Մարսէյլ, փետր. 9.

Կ. Պօլսից հաւաստում են, թէ Բ. Դուռը վերջնապէս ստիպուել է մեղմացնել եւրոպացի թղթակիցներին Հայաստանի մուտքն արգելող օրէնքը։ Նրանց վրայ սակայն պարտք է դրվում՝ ճամբորդելիս ուղեկից ժանդարմներ վերցնել։ Սիննոր Քանթէնէսի նախագիծը՝ մի Անգլօ-Թուրքական ընկերութիւն կազմելու Լօնդօնում՝ սիրով ընդունուել է Իլդիզ Քիօսկի շրջանում. ասում են, թէ ընկերութեան առաջին քարտուղարը Վուդ փաշան կլինի։ Դրամական միջոցները Օսմանեան գանձարանից կտրուին։

Ռէյտ. գործ. հեռ. Կ. Պօլիս, փետր. 9.

Բ. Դուռը պաշտօնապէս հերքում է այն լուրը, թէ արդարադատութեան նախարարը շրջաբերական է գրել հայկական գործերը դատող ատեաններին՝ նրանց վրայ ազդելու մտքով։ Երզրումի նոր շարժման և Սիրիայի քրիստոնեաների հալածման ընդհանուր տարածուած լուրերը նմանապէս հերքվում են Բ. Դռան կողմից։ Պաշտօնական թերթերն ուզում են հաւատացնել, թէ ամեն բան խաղաղ է և կարգին։

«The Daily News»-ի նոյն համարում կարդում ենք հետևեալը. «Մենք ստացանք Անգլօ-Հայկական Ընկերութիւնից մի գիր, որով նա յիշեցնում է հասարակութեան, թէ Թիւրք կօմմիսիայի բովանդակ աշխատանքը, իրեն տրուած հրահանգներին նայելով, պիտի լինի միայն քննել Բիթլիսի վիլայէթում կատարուած «աւազակութեան դէպքերը»։ Այդ կօմմիսիան շօշափելու չէ Կիլիկիայի, Բերեջիկի, Ռոդոսի, Ալէպպօի և Սիրիայի բանտերում տառապող քաղաքական կալանաւորների խնդիրը։ Սեոր Էդուարդ Գրէյի հրաժարուելն այդ նիւթի նկատմամբ բացատրութիւն տալուց ոչ ոքի չէ կարող գոհացնել և դարձեալ պարլամէնտի ուշադրութեան կ'առաջարկուի։ Ընկերութիւնը ցաւում է, որ Վեհափառ Թագուհու կառավարութիւնը, զլանալով բացատրութիւն տալ պարլամէնտին, առ ոչինչ է համարում անպարտ մարդկանց կեանքը. մինչդեռ եթէ նա Մարաշի, Զէյթունի, Մուշի և Արաբկիրի առաջնորդների դէմ եղած սուտ ամբաստանութիւնները հրատարակէր և միջազգային հիւպատոսական քննութեան նիւթ անէր, թէ նրանց և թէ միւս բանտարկուածների անմեղութիւնը իսկոյն և եթ կ'երևնար։ Այս պատճառով Անգլօ-Հայկական Ընկերութիւնը պարտք է դրել իւր անդամների վրայ՝ անպատճառ մաքառել ոճիրների թաքուցման դէմ։

Ստօկպօրտից մեզ գրում են.—Այստեղ հասարակաց կարծիքն օր ըստ օրէ հետաքրքրվում է հայերի կրած ճնշումներով։ Ամսոյս 12-ին գերապ. Ա. Սիմընսի նախաձեռնութեամբ և լորդ Մէյօրի գահերէցութեամբ մի քաղաքային միտինգ կը գումարուի, և պարլ. անդամ միստր Շուէնը կը բացատրէ տաճկաբնակ հայերի վիճակը և անհրաժեշտութիւնը՝ լոյս սփռելու Թիւրք պաշտօնեաների ընթացքի վրայ, որով նրանք հալածում են քրիստոնեայ հայերին։ Այդ միտինգում կ'որոշուի առաջարկել կառավարութեան, որպէս զի նա Բեռլինի դաշնագիրն ստորագրող միւս պետութեանց հետ միասին փութայ ռէֆօրմներ մտցնել Հայաստանում և շուտով արձակել տալ քաղաքական կոչուած կալանաւորներին։

Նամակ «The Daily News»-ի խմբագրին.

Սեոր,—Իմ ուշադրութիւնը գրաւեց Ձեր լրագրի փետրուարի 4 համարում հրատարակուած Ռէյտերի թղթակցի նամակը Հայաստանի մասին, ուր պարզ նկարագրուած են Թիւրքերի արած գործերն այդ երկրում։ Սակայն հեղինակը բարկացած է երևում թէ հայ ապստամբների և թէ Թիւրքերի դէմ, և մի քանի բաներ է պատմում առաջինների մասին, որ չէ կարելի չհերքել։ Թղթակիցը պնդում է թէ Թիւրքերի անգթութիւնները ըրն արդարանում են մասամբ իւիք հայ ապստամբների ընթացքով, և այդ բանը լուսաբանելու համար յառաջ է բերում հետևեալ պատմութիւնը. «Ես հաւատում եմ, ասում է նա, թէ հայ դաւադիրներից ոմանք մտադիր էին սպանել գերապ. Էդուարդ Րիգգսին և նրա հետ Մարսօվանի միւս երկու հայ միսիօնէրներին և յանցանքը ձգել Թիւրքերի վրայ, որի փոխարէն, ինչպէս կարծում էին, Միացեալ Նահանգներն ստիպուած կը լինին հատուցումն պահանջել Թիւրք կառավարութիւնից և հնարաւոր կ'անեն Հայաստանի անկախութիւնը։ Միսիօնէրները կարողացան փրկուել վտանգից միայն մի հայ բարեկամի շուտափոյթ ազդարարմամբ։» Այս անհեթեթ առասպելին աւելի տուող իրական դէպքի հանգամանքները մենք անձամբ լսած ենք Զաքարեանից (Լևոն Խարսեղեան), որ գործին մասնակից էր։ Գործի էութիւնը հետևեալն է. 1893 թ. ամրան Զաքարեանը հալածուելով Թիւրք ոստիկաններից, ապաստան է գտնում կօլլէջի յարկի տակ մի աշակերտի մօտ, որ իւր բարեկամն էր։ Դժբախտաբար այդ իսկ միջոցին գերապ. Էդուարդ Րիգգսը մտնում է աշակերտի սենեակը և հարցնում անծանօթ հիւրին, թէ ով է նա։ Գերապ. հայրն իմանալով, թէ եկւորն ապստամբներից մէկն է, ասում է նրան աշակերտների ներկայութեամբ, թէ ոստիկանութեան կը մատնէ նրան։ Առ այդ Զաքարեանը պատասխան է տալիս. «Կեանք կեանքի փոխարէն. եթէ դուք ինձ մատնէք, ընկերներս ձեզ կը սպանեն։» Գեր. Էդ. Րիգգսը հրաժարվում է իւր ոռոշումից և չէ մատնում Զաքարեանին. սա թողնում է կօլլէջը, և մի քանի շաբաթից յետոյ Թիւրք զինուորները սպանում են նրան մի ուրիշ տեղ։

Այս է բուն եղելութիւնը։ Հայերը ոչ մի ժամանակ չեն նեղել ոչ գերապ. Է. Րիգգսին, ոչ էլ նրա երկու ընկերներին, որոնց անունները չեն յիշատակուած թղթակցութեան մէջ։ Այս գրպարտութիւնից դատ Ռէյտերի թղթակիցը յառաջ է բերում և ուրիշ մեղադրանքներ—իբր թէ ապստամբները գիտութեամբ մարդ են սպանում և սպանել տալիս և յանցանքը Թիւրքերի վրայ ձգում։ Այդ բոլորը դատարկ բարբաջանք է։ Իբր թէ նրանք մահ սպառնալով փող են կորզում, թշնամիներին խոշտանգում են, լլկում են։ Այդ տեսակ վեր ի վերոյ և մի առ մի չնըշանակուած մեղադրանքներին անհնարին է պատասխանել։ Թող Ռէյտերի գործակալութեան մէջ այդպիսի կեղտեր անող ջէնտլմէնը յականէ անուանէ յիշատակէ գործող անձանց և դէպքերի տեղն ու ամսաթիւը, ինչպէս որ անում է միսիօնէրների պատմութեան մէջ, — և այն ժամանակ կը տեսնենք, թէ արդեօք նրա մեղադրանքներից գէթ մէկը կը դիմանայ քննութեան։

ՍԻՐԻԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ

(«The Daily News» փետր. 13.)

Հեռագիր Վարնայից, փետրվ. 12.

Սիրիայից հասած նորագոյն լուրերը հաստատում են, որ մի քանի վտանգուած գաւառների քրիստոնեաները ծածուկ պատրաստուել են քաջօրէն դիմադրելու, եթէ մահմեդականները կամ դրուզները յարձակուելու լինին։ Թիւրք զինուորները մի քանի անգամ քաղաքի փողոցներում անցորդների վրայ ընկան և կողոպտեցին, սակայն յանցաւորները որ և է պատիժ չստացան։ Անցեալ շաբաթ Մաթալլահի սպառազէն դրուզներից մի ստուար խումբ, Հասբէյահ գնալիս ներս խուժեց Եդայդահ և փողոցներով անցնելու միջոցին սկսաւ հրացան պարպել ու պատերազմական երգեր երգել, մահ սպառնալով քրիստոնեաներին, որոնք և սարսափահար փախան դէպի իրենց տներն ու գոցուեցան։ Դրուզները Հասբէյահ հասնելուց յետոյ պաշարեցին Շէհաբ էմիրի պաշտօնական բնակավայրը։ Այդ էմիրը Լիբանանու առաջաւոր քրիստոնեայ տոհմից է և Նահանգի փոխ-կառավարիչը։ Մի քանի շրջաբնակ դրուզ շէյխեր ժամանակին վրայ հասնելով, հանդստացրին սրիկաներին և արիւնհեղութեան առաջն առան։

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Թղթակցից, Կ. Պօլիս, փետրվ. 12։

Մեծ պետութեանց դեսպանները միասին հաւաքուելով խորհրդակցութիւն ունեցան Պերայի և Ստամբօլի փողոցներում այժմ տիրող անվստահելի դրութեան մասին։ Վճռեցին իրենց թարգմանների միջնորդութեամբ իմացնել Բ. Դռան, թէ օտարազգի բնակիչները մեծ տագնապի մէջ են, որովհետև նորերս փողոցներում բազմաթիւ սպանութիւններ և աւազակային յարձակումներ են պատահել, զինուորները կոպտութեան օրինակ են հանդիսացել՝ մանաւանդ կանանց վերաբերմամբ, և բնակիչների վրայ յարձակուել։ Այս բոլորը յայտնելով հանդերձ՝ դեսպանները պահանջում են, որ Բ. Դուռն աւելի ազդու միջոցներ գործ դնէ կեանքի և գոյքի ապահովութեան համար։

Օր ըստ օրէ աւելի գանգատներ են լսվում մանաւանդ Թիւրք զինուորների դէմ, որոնք հրապարակաւ հրում և վիրաւորում են տէկնանց։ Վերջին երկու երեք շաբաթների ընթացքում փողոցները գրեթէ դատարկ են։ Լուր կայ թէ զինուորները խընդրամատոյց են եղել իշխանութեան, որ իրենց զէնք տրուի, բայց թէ այդ խնդիրը մերժուել է։

ՔՆՆԻՉ ԿՕՄՄԻՍԻԱՆ

Մեր Թղթակցից, Կ. Պօլիս, փետր. 12.

Քննիչ կօմմիսիան մինչև ամսոյս 10 ունեցել է տասներկու նիստ։ Գրեթէ բոլոր կանչուած վկաները Թիւրքերին նպաստաւոր ցուցմունք են արել. սակայն մի քանի հայեր համատ վճռել են յառաջ մատչել և իրենց վկայութիւնները ներկայացնել Սասունի դէպքերի մասին։

ԿՕՐԱՆԻ ԴԷՊՔԸ

Ռէյտերի գործ. հեռ. Կ. Պօլիս, փետր. 10.

Նորերս մի փառահեղ կազմով Կօրան է գտնուել Ամասիայի (Սիվասի վիլայէթ) մի կոյանոցում։ Մօտ մի հարիւր և քառասուն հայ կասկածի ենթարկուելով, իսկոյն ձերբակալվում են։ Յայտնի է, որ Կօրանի պղծութեան դէմ սաստիկ պատիժ է սահմանուած։ Հայերը չորս օր մնում են բանտում և յետոյ արձակվում են. որովհետև քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ սրբապղծութիւն անողները նոյն իսկ աստուածաբանութիւն ուսանող մահմեդական երիտասարդներն են։

ԽԱՐԶԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ռէյտերի գործ. հեռ. Վիեննա, փետ. 12.

Կ. Պօլսից այստեղ հասած հայկական լուրերը հաստատ վկայում են, թէ Սասունում պատահած դէպքերի նման չարիքներ տեղի են գտել նաև Խարզանի գաւառում, ուր քառասունից մինչև յիսուն գիւղեր այրուել ու քանդուել են, և այժմ գրեթէ անբնակ մնացել։ Այդ լեռնային գաւառի բնակիչները բացառապէս հայեր են։ Դարերէ ի վեր նահապետական կեանք վարելով, նրանք ապրում էին իրենց ամենածեր աւագների վարչութեան ներքոյ և զբաղուած էին խաշնարածութեամբ։ Նրանց մէջ կային բազմամարդ գերդաստաններ, որոնք ունէին հազար, երբեմն և

երկու հազար ոչխար։ Այդ բոլոր ոչխարները յափշտակուած են Թիւրքերի վերջին ապստամբութեան միջոցին։ — Քննիչ կոմմիսիայի անդամ Օմէր-բէյի Բիթլիսի նահանգապետ նշանակուիլը սաստիկ քննադատւում է հայերի կողմից, քանի որ նրանք համոզուած են, թէ այդ պաշտօնն անմիաբանելի է կոմմիսիայի անդամին վայել անկախութեան հետ և նրան տրուած է վկաների վրայ ազդելու համար։ Վկաները հարկաւ կը վախենան համարձակ ցուցմունքներ անել, իմանալով որ նահանգապետը յետոյ կը պատժէ նրանց ամեն մի ճշմարիտ վկայութեան համար։

ՆՈՐ ՄԻՏԻՆԳ

Անցեալ երեկոյ մի շատ բազմամարդ միտինգ կայացաւ Լամբէթ Բաթսում, ուր պրօֆեսոր Մինաս Չերազի ընթերցանութիւնից յետոյ միստր Մօտրէմի և միստր Չէլլերի առաջարկութեամբ ընդունուեցաւ հետեւեալ միաբան որոշումը. «Ներկայ միտինգը, լսելով պրօֆեսօր Մինաս Չերազից Հայաստանի պատմութիւնը և այդ երկրի կրած զրկանքները, կարծիք է յայտնում, թէ հայերի հալածուիլը Թիւրք իշխանութեան կողմից մի գայթակղութիւն է և ամօթալի նախատինք, որից ամեն մի մարդասէր սիրտ պիտի յուզուի, և յոյս է տածում, թէ Բ. Դռան հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն ունեցող քաղաքակիրթ պետութիւնների ազդու միջոցներ գործ կը դընեն՝ հայերին ազատելու և այդ ազգին ազատ և արդար կառավարութեան բարիքը շնորհելու համար, որոնք խոստացուած են Բեռլինի դաշնագրութեամբ։ Այս միտինգը որոշում է նաև շնորհակալութիւն յայտնել պրօֆեսոր Մինաս Չերազին իւր հետաքրքրելի ընթերցանութեան համար։»

Փ. Վ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆԴՈՆԻՑ հեռագրում են «Նով. Վր.»-ին թէ «Daily News»-ի մէջ Տրապիզոնից տպուած է մի հայի նամակ, որի մէջ ասուած է թէ տաճիկները և հայերն այժմ հասկացել են որ Անգլիան ամենևին լրջօրէն չէ հետեւում որ Հայաստանում ռէֆօրմներ մտցնուի։ Բրիտանական կոմիսար Շիպլէյը զարմացնում է ամենքին իւր կատարեալ անծանօթութեամբ Արեւելքին և նրա գործերին. իսկ ընդհակառակն ռուսաց կոմիսար պ. Պրժէվալսկին մեծ տակտ և եռանդ է ցոյց տալիս և նրան պաշտպանում են ֆրանսիական կոմիսարները։ Անգլիական լրագրի թղթակիցը ցանկութիւն է արտայայտում որ Ռուսաստանը համաձայնի յանձն առնել հովանաւորութիւն հաստատել հայաբնակ գաւառներում։

* * *

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻՑ հեռագրում են Լոնդոնի լրագրներին, փետրվարի 7-ից. — «Պարլամէնտի բացման ժամանակ Թագուհու գահական ճառի մէջ արուած ակնարկները և Րօզբերիի ճառի այն մասը, որի մէջ խօսվում է Փոքր Ասիայում ռէֆօրմներ մտցնելու անհրաժեշտութեան մասին՝ սաստիկ տպաւորութիւն են գործել ինչպէս սուլթանի պալատում, նոյնպէս և ամբողջ Տաճկաստանում։ Տեղական լրագրներին արգելուած է կարծիքներ յայտնել գահական ճառի մասին, որի միայն մի մասն է տպուել տաճկական լրագրներում։

Դիպլօմատիքական շրջաններում ենթադրում են որ անհրաժեշտ կըհամարուի վեհաժողով հրաւիրել այն պետութիւններից, որոնք ստորագրել են Բեռլինի դաշնագիրը։

Բ. Դռան հրամանով «Times» լրագրի յունվարի 31-ի համարը փոստից չուղարկուեց բաժանորդներին, որովհետև նրա մէջ մի յօդուած կար, որ նկարագրում էր տաճիկ կառավարութեան վերաբերութիւնը Փոքր-Ասիա գնացող եւրոպական թղթակիցներին։

* * *

ՀՌՈՎՄԻՑ «Daily Chronicle» լրագրի յատուկ թղթակիցը հեռագրում է փետրվարի 10-ից.— «Կարդինալների մէկից ես իմացայ որ հաստատ է այն լուրը, թէ սուլթանը խնդրել է Պապին հայկական խնդիրը վճռելու միջնորդութիւնը յանձն առնել։ Այդ առաջարկութիւնը սուլթանին արել է հայ-կաթոլիկների պատրիարք Ազարեանի դրդմամբ։ Պապը մերժելով հանդերձ այդ առաջարկութիւնը՝ սուլթանին իմացրել է թէ նա շատ մեծ խելօքութիւն կանի քրիստոնեայ նահանգապետներ նշանակելով այն նահանգներում, ուր քրիստոնեաները ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնն են կազմում։ Ասում են որ սուլթանը չափազանց դժգոհ է մնացել Պապի այդ խորհրդից։»

* * *

ՏՐԱՊԻԶՕՆԻՑ հեռագրում են «Daily News»-ին.— Քրդերը քաջալերուած այն դանդաղութիւնից, որով կատարվում է Սասունի գործերի քննութիւնը, Բիթլիսի նահանգում նոր անգթութիւններ են կատարել։ Թահսիմ փաշան իրեն պաշտօնից արձակելուց անմիջապէս առաջ հրամայեց բանտարկել այն բոլոր հայերին, որոնց ցուցմունքները կարող էին լոյս ձգել նրա գործած յանցանքների վրայ։ Բանը նրանումն է որ Սասունում ոչ մի ապստամբութիւն չէ եղել և հայերին կոտորել են առանց որ և է պատճառի։

* * *

Կ. Պօլսոյ Թերթերում կարդում ենք.

«ՀԱՄԻՏԻԷ հեծելազունդերուն վըրայ կայսերական Իրատէի մը համաձայն աւելցուելիք հեծելազօրքերու գումարտակները պիտի ընտրուին զօրաբնակներու հեծելազօրքերու գունդերէն և ասոնք յառաջիկայ գարնան միանալով Համիտիէ հեծելազունդերուն, զինուորական մարզանքներու պիտի սկսին։»

—

«Էրզրումի քննիչ Ապտուլլահ Թահիր էֆէնտիի երկրորդ կարգի Մէճիտիէ պատուանշան տրուեցաւ։»

* * *

Անցեալ համարում մենք հրատարակել էինք Վէհափառ Հայրապետի առողջութեան բժշկական քննութեան արձանագրութիւնը, որ սիրալիր կերպով հաղորդել էր մեզ բժշկապետ Ա. Բաբայեանը։ Այսօր հարկ ենք համարում հաղորդել որ Նորին Վեհափառութեան մօտ զանազան ժամանակ հրաւիրուած երեք օտար բժիշկներից երկուսը՝ այն է ակնաբոյժ Գ. Տարայիձէն և Կովկասի կառավարչապետի անձնական բժիշկ Գ. Վ. Կիմօնտը հրաժարուեցին բժշկական խորհրդի համար իրանց առաջարկուած դրամական վարձատրութիւնից, յայտնելով Հայրապետին, որ իրանք արդէն վարձատրուած են Վեհի նման պաշտելի անձնաւորութեան սուրբ աջը և օրհնութիւնն առնելով, իսկ դրամը՝ խնդրել են Վեհին ամեն օր դադար չտուող չքաւորներին բաժանել։

* * *

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ հեռագրում են տեղական ռուս լրագրներին,— Թիֆլիզի քաղաքի պատգամաւորութիւնը փետրվարի 10-ին Պետրօպավլովսկի մայր եկեղեցում մեծ բազմութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարելուց յետոյ հանգուցեալ Աղեքսանդր III-ի գերեզմանի վրայ մի արծաթեայ պսակ դրեց։

* * *

Համաձայն 1883 Թուականի սեպտեմբերի 26 ից ներքին գործոց Նախարարի հրատարակած կանոնների, մինչև այժմ Ռուսաստան գտնուող տաճկահպատակները և պարսկահպատակները կարող էին Կովկասում ապրելու անցագիր ստանալ միայն այն դէպքում, եթէ վկայական ներկայացնէին իրենց հիւպատոսներից. իսկ այժմ այդ կարգը փոխուած է և վերոյիշեալ օտարահպատակներն այսուհետև կարող են նոր անցագիր ստանալ ներկայացնելով տեղական իշխանութեան կամ իրենց ազգային անցագրերը և կամ ժամանակն անցած ռուսական անցագիրը։

* * *

Կարսի երկաթուղու շինութեան սկզբնաւորութիւնը տեղի ունեցաւ փետրվարի 10-ին մեծ հանդիսով։ Հանդիսին ներկայ էին Կովկասի կառավարչապետ գեներալ ադիւտ. Շերեմետեվը, նրա օգնական կոմս Տատիշչեվը, Կովկասեան ճանապարհների հաղորդակցութեան վարչութեան կառավարիչ Ստատկովսկին և ուրիշ շատերը։ Երկաթուղու շինութիւնը կատարվում է շատ արագ և Կուրի վրայով անցնելիք առաջին կամուրջի հիմքն արդէն ձգուած է։

* * *

ՄԵՏԵԽԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ամսոյս 9 ին Մետեխի «Ս Վարդան» կոչուած նորաշէն եկեղեցում մատուցուեցաւ սուրբ պատարագ 'ի յիշատակ սուրբ «Վարդանեան» նահատակաց։ Հանդիսաւոր պատարագը վերջանալուց յետոյ բանտերի հայ-եկեղեցեաց քահանայ և պատարագիչ հայր Գրիգորիս Մատինեանցը խուռն բազմութեան առաջ ազդու խօսքերով բացատրեց Ս. Վարդանանց տօնի վսեմ նշանակութիւնը և ապա յորդորեց մեզ՝ յետնորդներիս ճըշտութեամբ հետեւող լինել այդ պաշտելի անձնաւորութիւններին, մեր անձը չխնայելով այն եկեղեցուն, որի գոյութեան հետ է կապուած մեր ազգի բաղդը։ Ջերմեռանդ և Վարդանի յիշատակութեամբ ոգևորուող հասարակութեան համար այդ օրը միայն բանտի արևելեան դուռը բաց էր իւր եկեղեցում իւր կրօնական էդձը կատարելու համար. և արդարև՝ ուրախալի է այստեղ արձանագրել այն իրողութիւնը, որ առաւօտեան ժամի 9 ից մինչև երեկոյեան ժամի վեցը գունդագունդ յաճախողների թիւը շատ բարձրացաւ, չնայելով որ այդ նորաշէն եկեղեցու իսկ տօնական օրը դեռ ժողովրդին հաստատապէս յայտնի չէր, մանաւանդ որ մինչև այժմ եկեղեցու տաճարը կատարում էր նման օրը, այն է փետրուարի 14-ին, բայց այժմ որոշուած է այսուհետև հանդէսը կատարել Ս. Վարդանանց տօնի օրն։

Օգտուելով եկեղեցւոյ տօնից, կամենում եմ մի քանի խօսքով բացատրել սորա հիմնարկութիւնը և հաստատութիւնը։ Տփխիսումս կայ երկու բանտ, մէկն է Մետեխի, իսկ միւսը՝ նահանգական. դրանց վրայ հսկող և կարգադրող, թէ նիւթական և թէ այլ մասերի վերաբերեալ, կազմուած է մի առանձին «Բանտային կոմիտէտ», նախագահութեամբ տեղւոյս պ. նահանգապետի։ 'Ի վաղուց հետէ երկու բանտերի մէջ կան ռուսաց համար երկու եկեղեցի, որոնցից նշանաւորն է Մետեխի հին վրաց հայկական ոճով կառուցած հսկայական եկեղեցին, ուր թաղուած է և՛ մեր անմահ հայրենակից Շուշանիկը, Ս. Վարդան զօրավարի նահատակ դուստրը։ — Կարիք զգալով հայկական եկեղեցւոյ, կոմիտէտը վաղուց արդէն հիմնած է «Նահանգական» բանտում մէկ փոքրիկ եկեղեցի հայ բանտարկեալների համար, որպիսին և՛ հաստատեց նոյն իսկ Մետեխի բանտում 1892 թըւականին, որի օծումն կատարուեցաւ 1893 թուին Կոմիտէտը, սկզբունքով որոշելով Մետեխի ամրոցում հայկական փոքրիկ եկեղեցի ունենալու հարցը, իրական հաջողութիւնը յանձնեց իւր անդամակից Տփխիսի տոհմական պատուաւոր քաղաքացի պ. Ն. Փիրիդոնեանցին և յատկապէս բանտերի հայ եկեղեցեաց համար ձեռնադրուած բարեկրօն Գրիգորիս քահանայ Մատինեանցին։

Այստեղ պէտք է խոստովանած, որ ընտրութիւնը շատ յաջող էր։ Պ Փրիդոնեանցը կատարելապէս պսակեց իրան յանձնած գործը, հանգանակութիւն բանալով ինչպէս կոմիտէտի հայ անդամոց, նոյնպէս և այլ բարեպաշտ անձանց շրջանում, որոնք իրանց նուէրը չխնայեցին այդ սուրբ նպատակի համար։ Մեծ աջակցութիւն է ցոյց տուած, մանաւանդ եկեղեցւոյ ներքին բարեզարդութեան վերաբերեալ, և՛ հայր Գրիգորիս քահանայ Մատինեանցը, որի շնորհիւ այժմ եկեղեցին մի ուրախալի պատկեր է ներկայացնում թէ իւր մաքրութեամբ, թէ համապատշաճ զգեստաւորութեամբ և թէ եկեղեցական զարդերով։ Միակ պակասութիւնը եկեղեցւոյ այն կարելի է համարել, որ եկեղեցին զուրկ է միայն քահանայական զգեստից—երկու եկեղեցիների համար մէկ հատ ունենալով. այժմ լսում ենք, որ բարեկրօն հայրը դիմել է ուր հարկն է և՛ այդ պակասը լրացնելու։

Եկեղեցին օծուելով, անուանուեցաւ «Ս. Վարդանանց» եկեղեցի, ի յիշատակ վերոյիշեալ հայ նահատակաց։

Արդարև՝ շատ մեծ զուգադիպութիւն —ուր թաղուած է դուստրը, իւր գերեզմանի վրայ ունենալով բարձրակամար քարաշէն եկեղեցի, այնտեղ է և՛ հօր անմահ յիշատակի սրբարանը։

Ո-խտաւոր։

10 փետրուարի 1895 թ.
Տփխիս։

* * *

ՀԱՆԴԷՍ Ս. ՆՈՒՆԷԻ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Ամսոյս 5-ն, կիրակի, տեղւոյս ս. Նունէի օրիորդաց ուսումնարանում կատարուեցաւ տարեկան հանդէս, որ պատուեցին իրանց ներկայութեամբ երկրիս պ. կառավարչապետը իւր ամուսնով, նորա օգնական կոմս Տատիշչեվը, Տփխիսի նահանգապետը, հայոց թեմական առաջնորդը, Գօրուայ և Ալլահվերդու վրաց եպիսկոպոսները և քաղաքային ու զինուորական վարչութեանց ներկայացուցիչները։ Հանդէսը զուտ երաժշտական բնաւորութիւն էր կրում, որ կատարում էին աշակերտուհիները թէ խըմբովին և թէ դաշնամուրի վրայ։

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

Ս. ՍԱՐԳՍԻ ՏՕՆԸ ՄՇՈՅ ՀԱՅԵՐԻ և ՔԻՒՐԴԵՐԻ ՄԷՋ

Արդէն եկաւ ու անցաւ «Էրագահաս բոզ ձիաւոր սբբ Սարգսի» տօն և վերահասան "բարեկենդաք» օրեր։

Սուրբ Սարգսի պատմական տօնը մեծ տեղ է գրաւեր Մշոյ ժողովրդի յիշողութեան մէջ։

Գեղջուկ ժողովուրդի բազմագոյն մասը, մանաւանդ աղջիկ ու տղայ ջահիլ դասակարգը այդ տօնի օրը վեց օրուայ ընթացքով բոլորովին անսուաղութեամբ, պահք ու ծոմապահութեամբ կ'ըղջունէ այդ շաբաթուայ ամենավերջին օրը, այն է շաբաթմտի երեկոյ, որի պահուն արդէն Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ որպէս նախատօնակ՝ ոգևորութեան բուռն արտայայտութեամբ կը ձայնէ Սուրբ Սարգսի յիշատակին յատուկ նուիրած հոգեզմայլ ու քաղցրալուր շարականը։ Ծոմապահ ջահիլները այդ երեկոյ՝ զկնի ընթրիքի՝ կուտեն նախապատրաստեալ «աղաբլիթը» և մի անսահման յոյսոյ վառ զգացմունքներով կը մտնին Մորփէոսի գիրկ։ Նոքա, անցաւոր աշխարհիս դառնութեան բաժակի ըմպումով տոգորեալ այդ ջահիլները, ննջեալ պահուն ունելով այդ վերին աստիճանի աղի փոքրիկ բաղարջը, որ կատարեալ մի գունդ աղի նմանութիւն կը բերէ, ի քուն կը մտնեն, այն միակ տենչով, որպէս զի շնորհիւ «Էրագահաս բոզ ձիաւոր սբբ Սարգսին», սիրոյ առարկայ դարձած էակը ըմպելու մի բաժակ, կամ գէթ իւր մատի թացութեամբ մի կաթիլ ջուր տայ իրանց։ Եւ այդ բաժակ ջուրն արդէն, «Աստուծոյ հրամանով», պիտի կազմէ նոցա ամուսնութեան հիմնաքարը։

Բացի այդ «աղաբլիթ»-ից, տօնախմբութեան առուր մէջ յատուկ Սուրբ Սարգսի անունով եփած ճաշէն, որին գեղջուկ ժողովուրդը կանուանէ «փոխընդէ ճաշ», մի բրդունքը ջահիլներէն ոմանք առնելով մի խամփիկի և կամ այլ առարկայի վրայ, կը դնեն մի բարձր կտուրի—թոնրի և սրտի մի առանձին անհամբերութեամբ կը սպասեն մինչև որ գայ ագռաւ թռչուն և կտցահարութեամբ առնէ ու թռցնէ մի այլ կողմի վրայ։

Եթէ նա տանի դէպի գերեզմանատան կողմ, այդ անշուշտ սգոյ մեծ նշան պիտի ընդունել. մօտիկ ազգական պիտի բօթէ նորա և կամ իւր դեռ անյայտութեան մէջ թաղուած սրտակցի մահը, և կամ թէ իւր կեանքի ընթացքում առանց կարմիր ու կանաչ «խաչ-փոկ» տեսնելու, որ է ամուսնութեան նշան, առանց վերջապէս այս երկրաւոր առագաստին արժանանալու՝ պիտի սլանայ առ վերնոցն պատրաստած առագաստի մէջ... Բայց եթէ միւս թռչուններ գան և ուտեն «պօլօզի» վրայ դրուած այդ խորհրդաւոր «փոխընդէ ճաշը», այդ դէպքում պէտք է գուշակել, որ նոքա վերին աստիճանի անբաղդ էակներն են աշխարհիս վրայ և նոցա երազած ամուսնութիւնը դեռ շատ հեռու է լինելու։ Եւ եթէ անձեղ առնելով այդ պատառ ճաշ թռնի և նստի մի որոշեալ կտուրի վրայ և կամ անցնի մի որոշեալ կողմով, այդ դէպքում ապագայ նշանածը պէտք է այն կողմից ակնկալել։

Ցանուն սուրբ Սարգսի պատրաստած «փոխինդը» միւս կողմից՝ աւանդական տեսակէտով՝ նոյնպէս պակաս տեղ չի գրաւէ ծիսական աշխարհում։

Հինգշաբթի լոյս ուրբաթ գիշերը, արդէն փոխինդը բոլորովին խարկուած, աղցուած և բոլորովին մի ապահով տեղ դրուած պիտի լինի։

Ապահով ասի նորա համար, որովհետև ուրբաթ գիշեր, երբ «բոզ ձիաւոր սբբ Սարգիս» ուռումի (յոյնի) աղջկան, որ իւր սիրուհին է, փախցնէ, անշուշտ պիտի այցելէ բոլոր այն տները, որոնք սրբապահութեամբ ընդունել են իւր ծոմըն ու պահքը, որոնք անձեռնմխելութեամբ պահեր են մինչև այդ գիշեր յատուն իւր պատրաստած փոխինդը։

Եւ նա երբ իւր նշանածով տեսնի աւանդի այդ աստիճանին անեղծ սրբապահութիւնը, ի նշան սիրոյ և յարգանաց, պիտի հրամայէ իւր գրէհէլ բոզ ձիուն (ձմեռնային), որ նա իւր աջ սմբակով մի դրոշմ թողու փոխինդի տաշտի երեսին ու այնպէս անցնի դէպի իւր նպատակակէտն։ Իսկ հակառակ դէպքում նոցա անբուժելի անարգուած պիտի համարել։ Ապա այս գործ դրած սովորութիւններից յետոյ միայն կարելի է առնել փոխինդից և ուտել։

Գեղջուկ ժողովուրդը բացի փոխինդից ճաշ պատրաստելու, նոքա այդ «փոխինդից» կը պատրաստեն նաև շաքարէ կամ բրուպէ քաղցրեղէն խմորէ գնդեր։ Եւ այդ ունի անտարակոյս այն նշանակութիւնը, որ նոքա սրտով, այն և ս քաղցր բերանով, պատրաստ են մասնակից դառնալու նոցա հարսանեաց խրախճանքին, պատրաստ են քաղցր օրեր ցանկալու այդ երկու նոր ամոլ ամուսիններին—Սուրբ Սարգսին և իւր նշանածին։

Սուրբ Սարգսի տօնը ևս առաւել մեծ պատկառանօք կ'ընդունեն և կը պահեն Խորըմանկցի և Զարէկցի քիւրդ ցեղեր ևս, որոնք չնայած իրանց մահմեդական կոչման, աւանդական ծէսերով ու սովորութիւններով աւելի մօտ են քրիստոնէից։

Զթուելով քրիստոնէական այն տասնեակ աւանդական ձևերը, որոնք միս ու արիւնի չափ արդէն ոսկրացած է նոցա բնոյթի մէջ, օրինակ հունցած խմորի տաշտի երեսին խաչակնքութեան նըշաններ դնել, ամեն լուսածէգլին ուղղուել դէպի ալ-թարան և քրիստոնէական նըշանաձևութեամբ գոհաբանական մըրմունջներ կատարել, յանուն զանազան պատահարների և դժբաղդութիւնների մատաղներ կատարել այս ու այն սուրբերին, հայոց նուիրական վայրեր ամենաջերմեռանդութեամբ ուխտեր գնալ, տօներ կատարել, խունկ ու մոմ ծխել ու վառել, ամեն կիրակմտին տների ու բնակարանների մէջ խունկ ծխել, «Ծաղկէ-թաս» բռնած ջրամանով՝ յանուն մի որոշեալ սուրբի, ջուր առնել և սրսկել հիւանդութեամբ վարակուած ոչխարաց հօտերի, տաւարաց նախիրների, ձիոց երամակների և միւս անասնոց վրայ։ Ընդունել և սիրով յանձն առնել կնքահայր և քաւոր դառնալու ամեն իրանց դիմող հայերին և այլ սոցա նման հակամահմեդական երեւոյթների հետ չկատարել նաև նամազ մահմեդական ծէսով և օրը հինգ անգամ, չընդունել Մուհամմէդին որպէս երկնաւոր ոգի, որպէս հաւասարակից Քրիստոսի, սարսափելի կերպով խորշիլ և ատել առ հասարակ բոլոր բուն մահմեդականներին՝ լինին նոքա թուրք, զինուոր, չէրքէզ, քիւրդ և այլ ցեղեր և ուրիշ մի կարգ հակամահմեդական նշաններ։ Զմտնելով սոցա նման բոլոր միւս քրիստոնէամերձ նշանների բացայայտութեան ու ցուցական թուահամարների մէջ, հարկաւոր է միայն ասել թէ Սուրբ Սարգիսը, որ նոցա բարբառով կը կոչուի «Խըդըր Նէբի», մինչև ընդունելութեան, որ նոյն է ասել պաշտելիութեան ո՛ր եղանակի վրայ է կանգնած։

Նոքա, այդ երկու կիսամահմեդական քիւրդ ցեղերն ևս, սուրբ Սարգսի զօրութիւնը, եթէ ոչ հաւասար Քրիստոսի, գոնէ հաւասար Դաւիթ փեղամբարի (Դաւիթ Մարգարէն) և միւս սրբոց կընդունին։ Կը հաւատան որ ս. Սարգիսը արագահաս է, ինչպէս որ այդ միևնոյնը կ'երգէ մեր սուրբ Եկեղեցին ևս։ Կը հաւատան որ նա մոլորեալներին յուղղութիւն հրաւիրելու սրբազան պաշտօնում ընդունել է նահատակ կեանք և այլն...

Նոքա սուրբ Սարգսի տօնը, որին ամբողջ մի շաբաթ են յատկացրած, կը պահեն ամենաջերմ ծոմապահութեամբ և շատերն ևս ամբողջ շաբաթ անսուաղութեամբ կը բոլորեն։ Իսկ լոյս շաբաթը առանձին տօնախմբութիւններ կը կատարեն, զոհեր կանեն և ուրիշ ուրախական ցոյցերով կը զուարճանան։ Ես նոցա այդ երկու ցեղերէն պատկանող 15 անձինք տեսի Տաճկաստանի մի կենդրոնական բանտի մէջ, ուր նոքա բանտարկուած էին զանազան յանցանքներով։ Եւ որովհետև Տաճկաստանի բանտերի մէջ առ հասարակ գոյութիւն չունի օրացոյց կամ տօնացոյց, ուստի նոքա ենթադրական հաշիւներով սուրբ Սարգսի տօնի պահքը բռներ՝ էին իրական տօնօրից երկու շաբաթ առաջ։ Երբ ծոմապահութեամբ փակած շաբաթի վերջին օր միայն զգացին իրանց սխալը, այս անգամ պահեցին ուղիղ երեք շաբաթ։ Եւ երբ պատճառը ուզեցինք իմանալ, պատասխանեցին, թէ այս երկու շաբաթ նորա համար աւել կը պահենք, որպէս մի Խըդըր-Նաբին չխասկածի որ մենք գիտութեամբ ենք ուզեցեր այդ սխալ քայլ անել։ Իսկ այդ դէպքում կարող է մեր ամբողջ գոյութիւնը՝ նիւթական ունեցածով հանդերձ՝ մի րոպէում ի չիք դառնալ։

Նոցա առաջին և վերջին երգում ևս կը կայանայ սուրբ Սարգսի մի անգամուայ անուան յիշատակութեան մէջ.

Իսկ գալով այդ տօնի օրուայ մէջ եղած գործառնութեան մասին, պէտք է ասել նոյնպէս, որ գործ, պարապմունք և ճանապարհորդութիւնն անգամ բոլորովին կանգ կառնու այդ օր։ Դարաւոր պատահական փորձերն այն աստիճան երկիւղի տակ է առեր նոցա մտքեր, որ նոքա անպայման հաւատացած են, որ եթէ այդ տօնի օր մի որ և է գործ սկսեն կամ ճանապարհորդութեան ելնեն՝ թէկուզ մի բոլորովին մերձակայ վայր գնալու համար, անպատճառ մինչև այդ րոպէին պարզ և ջինջ երևցած երկնակամարը մի ակնթարթում պիտի մռայլուի և այնպիսի մի փոթորկի տեղի տայ, որից այլ ևս ազատուիլը բոլորովին անհնարին պիտի համարել և կամ թէ հրաշք։ Եւ այդ տեղի ունեցած բքաբեր փոթորիկ առ հասարակ կը վերագրեն ս. Սարգսի նշանածի՝ այն է յոյն աղջկայ վերին աստիճանի որկրամոլութեան, ագահկերութեան։ Եւ այսօր անգամ դեռ ամուսնութեան լծի տակ չմտնող երիտասարդներ և օրիորդներ մահացու մեղքի չափ ծանր կը համարեն իրանց համար՝ սակովին ուտել և սրբել մի պնակի մէջ եղած կերակուրը, որ մի գուցէ իւր ամուսնութեան վերջին օրերի մէջ տեղիք տայ մահաւիթ բուքերի։ Իսկ այդ հանդամանքը արդէն խրախուսիչ ջահել իւր համար մի յաւիտենական նախատինք, մի բարոյական մահը կը ճանաչէ.

Հանգամանքի այդ կերպ ընդունուած մտածողութիւնը ծնողական սրտի վրայ անգամ կը ճաճայ, և նոքա շատ անգամ կը զգուշացնեն իրանց երիտասարդ զաւակաց սակաւակեաց կեանք ունենալ, ապրել և բաւականանալ քչով, կերածէն ու խմածէն անպատճառ բաժին թողուլ աղքատաց և թռչնոց անունով, որպէս զի պսակի օրը այլ ևս տեղիք չմնայ անպատեհ և անուանարկ բքաբեր փոթորկի։

Երջանիկ են այն ամուսիններ, մանաւանդ երկու սիրոյ նետահարները,— այսպէս ընդունուած է — որ նոքա այդ տօնի օր բաղդաւորին ամուսնական սուրբ և ելջանիկ լծով։ Այդ անշուշտ նախանշան պիտի լինի նոցա այն ապագայ կեանքին, որ պիտի բոլորի սիրագեղուն շրջաններով, օրինակելի նշաններով։ Եւ արդարև յանուն այդ միակ տենչին, բոլոր որդեսէր ծնողք կը ջանան որ Սուրբ Սարգսի տօնի օր ամուսնացնել իրանց զաւակաց.—«Կեղնի, աճեպս, վըր բոզ ձիաւոր սբբ Սարգսի տօնի օր կապէմ զիմ տղի կարմիր-կանաչ «խաչ-փոկ» տեսնամ ըջաղիս մէջ ջուխտ մը տատարկ՝ զուրգուրալի կըկըղցներով ու փակիմ զաչքերս...

«Սբբ Սարգիսն էր խըռ ձիաւոր,
Չեռքի մըզրախ փունջուխյաւոր,
Առաւ թըռաւ զըր սիրոյ կաքաւ,
Սիրոյ ճանպախ մըզի տըւաւ»։

—

«Սբբ Սարգիսն էր մեծ զօրաւոր,
Ջահիլ-ջիւան, ինք ձիաւոր,
Տուշմընին յաղթող՝ իր սուրբ հաւտով,
Ջինք ձէնողին՝ շուտով հասնող»։

—

«Քըզի մեռնիմ, ով սբբ Սարգիս,
Գըրհէլ ձիովդ մըզի լէ հասնիս,
Թուփ-մըզրխովդ իմդատ եղնիս,
Ջմըզի հասցուս մըր մուրազին»...

Իփէքճաչի։

Այս հանդէսը շատ լաւ տպաւորութիւն թողնելով հանդիսականների վրայ, որոնք ծափահարութիւններով վարձատրում էին կատարողներին, ապացուցեց, որ երաժշտութեան վրայ մեծ ուշք է դարձնւում, շնորհիւ դոյն արուեստի համար նշանակուած տեսուչ Կեսնէրի: Դաշնամուրի վրայ հարողներից բուռն խրախուսանաց արժանացաւ VI դասատան աշակերտուհի Մանանիա Աբովեանը:

Հանդէսից յետոյ պարգևներ բաժանուեցան թէ գիտութեանց և թէ արուեստի մէջ յառաջադիմութիւն ցոյց տուող աշակերտուհիներին և ապա հանդիսականները անցան այն դահլիճը, ուր աշակերտուհեաց ձեռագործական աշխատութիւնները 'ի ցոյց էին դրուած, որոնք, պէտք է ասած, գերազանցում էին իրանց նրբութիւններով: Հանդէսի միջոցին ուսումնարանի պ. տեսուչը կարդաց իւր տարեկան հաշիւը, որից քաղում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները. — Աշակերտուհեաց թիւը առ 1 յունվարի 474 է, որոնցից 51% կազմում են ռուսներ, 26%-վրացուհիք, և 16% հայուհիք. ըստ դաւանութեանց 76%—ուղղափառներ, 16% հայ-լուսաւորչականներ, 5% հռոմէական կաթոլիկներ, իսկ 3% օտար դաւանութեանց անձինք:

Մտած են և մահմեդական դաւանութեան աղջկերք, որոնց թիւը այժմ 8 ի է հասնում: Անցեալ ուսումնական տարուայ վերջը 441 աշակերտուհուց աւարտել են 38 հոգի, որոնցից հինգը արժանացել են ոսկեայ, իսկ 3ը արծաթեայ խաչերի: Ուսումնարանի պահպանութեան համար Արքունական գանձարանից և թէ այլ միջոցներից ստացուել է 130,742 ռուբլի, որից ծախսուել է հաշուետարուայ ընթացքում 96,000 ռ. այնպէս որ առ մէկն յունուարի մնում է դարձեալ 34 հազար ռուբլուց աւելի: Այս ուսումնարանի կեանքում մի նոր երևոյթն ևս այն է, որ սկսել են այստեղ աւանդել խոհարարութիւն, կաթնատնտեսութիւն, թռչնապահութիւն և ջերմապահութիւն, որոնք կը նպաստեն ինչպէս ֆիզիքական գործունէութեանը, այսպէս և առօրեայ կեանքի անհրաժեշտ պետոյքների հետ ծանօթանալուն: Բոլոր գործնական զբաղմունքները լինում են դասերից ազատ ժամանակներում՝ առաւօտեան մինչև դասերի սկսուելը, կէսօրին (նախաճաշից յետոյ) և երեկոյեաներն էլ ժամի 5-ն, մօտաւորապէս օրական 1 ժամից մինչև 1½ ժ.: Գործնական զբաղմունքներն սկսւում են VI դասարանից այս կարգաւորութեամբ — VI դասատան աշակերտուհիք պարապում են բոյսերի և թռչնոց հոգատարութեամբ, հինգերորդեցիք — կաթնատնտեսութեամբ և ջերմապահութեամբ. վեցերորդեցիք և եօթներորդեցիք — խոհարարական արուեստով: Իրականապէս ցոյց տալու համար ուսումնարանումն արդէն շինուել են օրինակելի խոհանոց, կաթնատուն, պանրատուն, կովանոց և թռչնարան: Այժմ այդ զբաղմունքներով առաւելապէս պարապում են գիշերօթիկ աղջկունք, մտադրութիւն կայ և երթևեկ օրիորդաց ևս աւանդել նոյն տեղեկութիւնները, որ անշուշտ շատ ցանկալի է:

* * *

ԼՕՌՈՒՑ.—մեզ գրում են.

«Լեռնաւորը հանքային հարստութեան անսպառ աղբիւր է: Ոսկու, արծաթի և պղնձի հանքեր լինելով—Ախտալում և Պղնձահանքում, այժմ էլ պղնձի հանք է գտնուել և նոյն լեռան հիւսիս-արևմտեան փէշերումն, Պրիվոլնի կոչուած ռուսաբնակ գիւղի կալուածքում: Պղնձահանք կայ և նոյն սարի «Դժուար» ուրթ կոչուող մասումն, որ պատկանում է Ա գարակ գիւղի սահմանին: Այդ հանքը շատ պարզ է լինում, երբ անձրևային ջրերը քշում տանում են վրայի հողը:

* * *

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են.—Ամսոյս 9-ին, հինգշաբթի տեղիս Կարապետեան դպրոցի դահլիճում Վարդանանց տօնի առիթով մի հանդէս էր կազմած: Հանդիսին ներկայ էին երկսեռ դպրոցների ուսուցչական խումբը, աշակերտներն ու աշակերտուհիք և ժողովրդեան մի ստուար խումբ: Հանդէսը բացուեց խմբական երգով, որից յետոյ օրուայ առիթով խօսեց դպրոցի աւագ ուսուցիչը: Այնուհետև աշակերտներից ու աշակերտուհիներից մի քանիսը անգիր ասացին ընտիր բանաստեղծութիւններ: Երգեցիկ խումբը փոփոխակի երգում էր: Երգեցողութիւնը յաջող էր: Հանդիսի տպաւորութիւնը ընդհանրապէս վատ չէր:

* * *

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են.—«Ամսոյս 9-ին Թեմական դպրոցում մի փառաւոր հանդէս կատարուեցաւ Կրօնական առաջին պատերազմի սրբազան նահատակների յիշատակին: Դահլիճը լիքն էր խուռն բազմութեամբ: Վարչութեան կարգադրութեամբ ուսուցիչ պ. Ն. Տ. Կ. մի ճառ խօսեց՝ բացատրելով այն պատճառները, որոնք առաջ բերին մեծ պատերազմը: Աշակերտները կարդացին Եղիշէից և այլ հեղինակներից պատշաճաւոր հատուածներ:

* * *

ԲԱԳՈՒ 11 փետրվարի.

(Թղթակցութիւն «Արձագանքի»)

—

Օրուան ուրախալի նորութիւնը ամսոյս 9-ին կլուբի դահլիճում կայացած «հայկական երեկոյթն» է, յօգուտ Մարդասիրական Ընկերութեան գրադարանի: Այդ երեկոյթն այնպիսի հիանալի տպաւորութիւն է թողել հանդիսականների վրայ, որ ամեն տեղ և շարունակ խօսում են նրա մասին: Այդպիսի երեկոյթ Բագուն դեռ չէ տեսել. դեռ չորս օր առաջ բոլոր տոմսակները ծախուել էին (մօտ 1800 ռուբլի գումարի) և պահանջըն այնքան մեծ էր որ ստիպուած էին դահլիճի մէջ երկու նոր կարգ բազկաթոռներ ևս աւելացնել և աթոռներ դնել միջանցքներում: Երեկոյթին ներկայ լինելու շատերի այդ բուռն ցանկութիւնը կարելի է բացատրել նրանով որ երեկոյթի ծրագիրը կազմուած էր շատ հետաքրքրական. մանաւանդ ամենքն ուզում էին տեսնել «Գիւղական հարսանիքը»: Եւ յիրաւի այդ հարսանիքի հանդիսաւոր ընթացքը մեծ զուարճութիւն պատճառեց հանդիսականներին: Ցանկարծ դահլիճի մի ծայրից անսպասելի կերպով դուրս են գալիս գիւղացիք դուդուգով և նաղարայով, ահագին աղմուկով, վառած մոմերը ձեռներին: Նրանք շրջապատել են զարդարած նորահարսին և նորափեսային հանդէսին առաջնորդում է «Թոյքաշին» (պ. Բալաղեան), որ ահագին գադանակը ձեռին հարայ-հրոցով ճանապարհ է բանում ամբոխի միջով, պարում է, երգում է և երգել է տալիս ուրիշներին. մէւս կողմից տեսնում ես դրանց հանդիպում են խնամիները և նրանց կողմից մէկի ուսերի վրայ մի ահագին ոչխար, եղճիւրների վրայ երկու վառած մոմեր կպցրած առաջ են բերում և ուզում են իբր թէ մորթել, և այլն և այլն: Այդ գիւղական հարսանիքն այնքան դուր եկաւ ներկայ եղողներին, որ ամենքն էլ դերակատարների հետ միասին կարծէք մասնակցում էին: Պ. Մելոնի դրած կենդանի պատկերները հրաշալի էին և գեղարուեստական մեծ զուարճութիւն պատճառեցին: Ոչ պակաս յաջող անցաւ և «Եռնի ա մուսնութիւն» պիէսը:

Ամբողջ դահլիճը բեմից մինչև հիւրասենեակը զարդարուած էր արհեստական ծաղիկներով, գիրլանդներով, թանկագին գորգերով և տօնական գոյնզգոյն դրօշակներով: Զատ գեղեցիկ զարդարուած էին բուֆետը և ծաղկափնջերի քիօսկ—վրանները: Նկատելի էր որ ոչ ոքի կողմից դժգոհութիւն չկայ, ամենքը գոհ էին և ուրախ և այդ տրամադրութեան տակ ևս ցրուեցին: Պէտք է շնորհակալ լինել Տիկնանց Կրասիլնիկեանից և Ղուկասեանից, որոնք կարգադրիչներ էին երեկոյթի և ամեն ջանք գործ էին դրել շքեղութիւն տալ երեկոյթին: Մուտքը եղել է 4500 ռուբլի, ծախքը դեռ ևս չէ որոշուած, բայց ենթադրում են որ 1500 ից աւելի չի լինի: Չմոռանամ յիշելու որ այս տարի ևս մեր երիտասարդ արուեստագէտ երաժիշտ պարոն Արսէն Եարամիշեանը իր խմբով մասնակցում էր երեկոյթին ձրիաբար և արժանացաւ հասարակութեան շնորհակալութեան:

* * *

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

—

Այսօր՝ փետրուարի 14-ին, Տեառնընդառաջի տօնին Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը՝ հետևելով դպրոցի աւանդական սովորութեանը, Վանաց Մայր եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարեց ի յիշատակ Ներսէս V մեծագործ Հայրապետի և ապա դպրոցում անցեալ 189¾ ուսումնական տարուայ տնտեսական և ուսումնական հաշիւը ներկայացրեց դահլիճում ժողովուած բաւականաչափ հասարակութեանը: Հոգաբարձուներից երիտասարդ թարմ ուժերն աւելորդ էին համարել հանդիսին ներկայ լինել՝ թերևս մոռացած լինելով, որ իրենք հոգաբարձու են:

Տնտեսական մասի հաշուետուութիւնից, որ կարդաց հոգաբարձու պ. Բուղդանեանը, ամբիոն բարձրացաւ տեսչի պաշտօնակատար պ. Ասլաղթելեանը և յայտնեց, որ ինքը պիտի «որքան կարելի է համառօտ կերպով ուսումնական մասի հաշիւը ներկայացնի»:

Պ. Ասլաղթելեանը խօսում է ոչ հայկական առոգանութեամբ և ոչ նոյն իսկ հայ լեզուով: Հանդիսականը զարմանում և ծիծաղում էր լսելով այնպիսի գռեհիկ և տգէտ դարձուածներ՝ ինչպէս օր. «պ. Քաջաղեանը Գերմանիայում է աւարտել դօքտորի տիտղոսում»: Զատ նախադասութիւններ, նոյն իսկ պարբերութիւններ ոչինչ իմաստ չունէին, դատարկ հնչիւններ, բառեր էին: Բայց այդ թողնենք:

«Համառօտ հաշուից առաջ» Ներսիսեան դպրոցի տեսչի պաշտօնակատարը մի երկար քան Պոլոնիուսի միրուքը յառաջաբան կարդաց, որ ունէր իւր յառաջաբանը, միջաբանը, բայց ոչ վերջաբանը: Այդտեղ պարոնը հանդէս եկաւ ոչ իբրև մի պաշտօնական մարդ, որ նոյն ժամին կոչուած էր դպրոցի անցեալ ուսումնական տարուայ հաշիւը ներկայացնելու, այլ իբրև մի կուսակցական ագիտատոր: Ահա նրա ճառի բովանդակութիւնը.

Մեր հոգևոր դպրոցների բարեփոխութիւնը ժամանակի հասունացած խնդիրներից մէկն է. այդ բարեփոխութիւնը պիտի կատարուի հասարակութեան լաւագոյն անդամների գործակցութեամբ: Մի մարդ, որքան էլ մեծ ընդունակութիւնների տէր լինի, չի կարող ժամանակի պահանջած գործը կատարել. նա պէտք է դիմի ազգի լաւագոյն անդամների խորհրդին և քննութեանը:

Մեր դպրոցների ծրագիրն անպէտք է. պէտք է նոր ծրագիր: Ծրագրի մէջ առաջին տեղը բնական գիտութիւնները պիտի բռնեն: Այդ բանը հասկացել է և հասարակութիւնը, որ երևում է նրա՝ դպրոցին ցոյց տուած գիտակցական վերաբերմունքից: Նոր հոգաբարձութիւնը կոչուած է հասարակութեան և ժամանակի պահանջը իրագործել: Ե-[illegible] է. նրանից է կախուած:

189¾ ուս. տարուայ հաշուին գալով, պարոնը յայտնեց, թէ ինչ մանկավարժական ժողովներ են եղել, կրթական և դաստիարակչական ինչ մտքեր, եղանակներ և միջոցներ են մշակուել, որպիսի հանդէսներ են կազմուել, աշակերտաց մտաւոր և բարոյական առաջադիմութեան համար ինչ միջոցներ են ձեռք առնուել, և այլն և այլն: Բայց մի առանձին շեշտով յայտնեց, որ 71 աշակերտ դպրոցից հեռացել և արձակուել են, այլ թէ ինչու և որ ժամանակ, այդ չասեց:

Այս ճառ կարդաց դպրոցի ուսուցիչ պ. Ղաղբաշեանը, բացատրելով այն պարագաները, որոնց մէջ ծընունդ է առել Ներսիսեան դպրոցը: Պարոնի ճառից մենք մի քանի նոր գիտեր իմացանք. նախ՝ որ ձկնիկները ծնւում են և ապա որ պողպատը ծանրութեան տակ թեքուելիս՝ յետոյ ինքն իրեն ուղղւում է: Պ. Ղաղ. էլ խօսեց դպրոցի ծրագրի մասին, յայտնեց, որ առաջին տեղը կրօնը, ազգային լեզուն ու պատմութիւնը պիտի բռնեն, որ նրանք, որոնք ուզում են բնական գիտութիւններին առաջին տեղը տալ, չեն հասկանում դպրոցի հիմնադրի նպատակը:

Պ. Եկմալեանի խումբը յաջող երգեց:

Արժանապատիւ Համազասպ վարդապետը՝ երևի ցանկանալով տեսչի պաշտօնակատարին մի հայրական խրատ տալ (կամ ինչպէս ժողովուրդն ասում է՝ ականջը քաշել) «պահպանիչ»-ից յետոյ ցանկութիւն յայտնեց, որ Տէրը եռանդ և ոյժ տայ նոր հոգաբարձութեան գործելու այնպէս, որպէս Ներսէս Վեհափառութեան ամենայն հայոց Կաթողիկոսի կամքն է:

Յ. Ս.

* * *

Կ. ՊՈԼՍԻ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՄԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

Արժանապատիւ սիրելիդ մեր 'ի Քրիստոս

Ընկալայ հաճութեամբ սրտի զերկրորդ գիրք Դիւանի Պատմութեան Հայոց զերկասիրեալն յարժանապատիւ սիրելութենէ Ձերմէ, որոյ վասն շնորհ ունիմ Ձեզ:

Ծանեայ արդէն յանձին Ձերում զխաղացումն Աստուածային Սուրբ Հոգւոյն, որով զօրացեալ ձեռն 'ի գործ արկեալ է Ձեր յերկասիրութիւնն պիտանի և օգտակար:

Դուք, սիրելիդ մեր 'ի Քրիստոս, իբրև պաշտօնեայ առաքելական սրբոյ եկեղեցւոյս Հայաստանեայց ոչ միայն իբրև ճրագ լուսատու առատացեալ 'ի մարմին փոքու բանաւոր հօտիդ վաստակիք 'ի փրկութիւն հոգւոց ժողովրդեան 'ի յանձնէ Ձեզ յանձն եղելոյ, այլ և 'ի լուսաւորութիւն և 'ի քաղաքակիրթ յառաջադիմութիւն ազգիս, որոյ ապացոյց լիմ է երկասիրութիւն Ձեր այդ ազգօգուտ: Ուստի գովելով զաշխատասիրութիւն Ձեր յօգուտ Ս. Եկեղեցւոյ և Ազգիս՝ քաջալեր կարդամ Ձեզ յարատևել 'ի նոյն ջանս և 'ի վաստակս անձնուիրութեան առ 'ի լինել սատար լուսաւորութեան հայորդւոյն:

Օրհնեմ զՁեզ Հայրական օրհնութեամբ, և հայցեմ յերկնաւոր Քահանայապետէն՝ որ միայն պսակիչն է հաւատարիմ պաշտօնէից Եկեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ, լցուցէ զՁեզ ևս քան զևս շնորհօք Հոգւոյն սրբոյ և արժանի արասցէ կրկին պատուոյ երիցութեան, զոր պատրաստեալ է Տէրն մեր վասն այնոցիկ՝ որք փառաւորեն զանուն իւր ոչ բանիւ և եթ, այլ առաւելապէս գործովք օրինակ բարի հանդիսանան ժողովրդեանն:

Աղջունելով զՁեզ 'ի Քրիստոս Յիսուս
մնամ աղօթարարար
Պ. Կ. ՄԱԹԷՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Արժանապատիւ
Տէր-Գիւտ քահանայ
ս. Եկեղեցւոյն հայոց
'Ի Տփխիս:

* * *

Շաբաթ, փետր. 11-ին, Թիֆլիզի ժողովարանում կայացաւ «Կովկասի Բարեգործական» և «Հրատարակչական» ընկերութեանց [illegible] Թէև մի ընդունուած ճշմարտութիւն է, որ միութիւնը ոյժ է կազմում, բայց այս անգամ «միութեան» հետևանքն այն էր, որ ընդամենը 1300 ռուբ. զուտ արդիւնք գոյացաւ: Ցաւելով պէտք է ասել, որ պարահանդէսը զուրկ էր կենդանութիւնից և չնայելով որ «բարեկենդան օրեր» էին, ամէնքն էլ «խելքն ու միտքը» աւելի մեծ չափով էին պահպանել քան թէ այդ պահանջվում է պարահանդէսական զուարճութեանց միջոցին:

* * *

Փետրվարի 13-ին, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9-ին, Թիֆլիզում սկսուեց մի [illegible], որ տևեց մինչև հետևեալ առաւօտ. Փոթորիկն այնքան սաստիկ էր, որ քաղաքում շատ աւերածներ արաւ: Բազմաթիւ տների կտուրներն ամբողջովին պոկուել են և ընկել, փայտեայ շատ տների պատուհանները փշրուած են, հեռագրական և տելեֆոնի թելերը կտրտուած են, մի քանի խարխուլ տներ փլել են, բազմաթիւ ծառեր արմատներից պոկուել և վայր են գլորուել, մի կին վիրաւորուած է գլխից, վայր ընկած տախտակից: Քամին ահագին կոտորած է արել ճնճղուկներից, Թիֆլիզի շատ այգիներում կոտորուած ճնճղուկները կոյտեր են կազմում:

Նոյն գիշերը հրդեհ սկսուեց Օլգինսկի փողոցի վերջին գտնուող մի երկյարկանի տան մէջ. ամբողջ տունն այրուել է և կանգուն են մնացել միայն խանձուած պատերը:

* * *

Այսօր, փետր. 15-ին տեղի է ունենալու Կայսերական [illegible] Ա. Բաբայեանը մի զեկուցում կը կարդայ ողնաշարի ժառանգական հիւանդութեան մասին:

* * *

ԱԶԱՏՈՒԵՑԷՔ ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՄՈՒՆՔՆԵՐԻՑ

—

Նախապաշարմունքը միշտ նախապաշարմունք է, նա միայն արտաքին ձևն է փոխում, իսկ նրա ներքին բովանդակութիւնը և արժէքը նոյնն է մնում:

Եթէ անկիրթ, տգէտ մարդը սարսում է կայծակի փայլակից, որոտմունքից, մենք նրան նախապաշարուած և անոտիապաշտ ենք անուանում. իսկ չենք կարողանում նկատել, թէ ինչ շղթայող նախապաշարմունքներ են տիրում նոյն իսկ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդկանց շատերի վրայ, որոնց թիւը լեգիոն է: Առաջին դէպքում եթէ նախապաշարմունքը տգիտութեանն է վերագրվում, երկրորդ դէպքում պիտի վերագրել ներքին բարոյական ոյժի, համոզմունքի և գիտակցութեան պակասութեան: Իսկ այդ տեսակ դրութիւնն ահատին թուլացնում է, ջլատում է նրա գործունէութեան ընդունակութիւնը, դարձնում է նրան հասարակական կամ ճիշտն ասել կուսակցական խմբակներին գերի, դող է ձգում նրա համոզմունքներով չսնուած կազմուածքի մէջ, որ շարունակ կարօտ է այս կամ այն խմբակի պաշտպանութեան և ահա այդպիսով բազմաթիւ առանձին օրգանիզմներ, որոնք կարող էին ինքնուրոյն և կենսունակ լինել, ընկնում են ընդհանուր նախապաշարման բովի մէջ, լուծվում խառնվում են նրա մէջ (assimiler) և փոխանակ կեանքին նիւթ տալու, մահացող շրջաններն են մեծացնում:

Ակներև է որ եթէ մի փոքր ուշադրութեամբ դիտենք մեր ներքին կեանքը՝ կը տեսնենք որ նա նախապաշարմունքների մի բով է, որի մէջ անթիւ անհամար մտաւոր ստրուկներ զանազան ծամածռութիւններ անելուց յետոյ հալվում են այդ բովի մէջ և խառնվում մեռած տարրերի հետ:

Բայց «ինտիլիգենտ» անուանուած շրջանում ինչպէս են ծնւում և սնվում նախապաշարմունքները: Միթէ դպրոցները և համալսարանները նախապաշարմունք են հաղորդում մարդկանց, միթէ գիտութիւնը նախապաշարմունք է: Ո՛չ. Բայց նայենք կեանքին և այն դերին՝ որ նոյն իսկ գիտութիւն ստացողները յանձն են առնում այդ կեանքում.

Ահա ձեզ մի հրապարակախօս, ոգևորուած գործունէութեան եռանդով, համոզուած մարդ, սկսում է իւր հրապարակական գործունէութիւնը, շօշափում է մոռացուած խնդիրներ, յուզում է նրանց, հետաքրքրում է հասարակութեանը, խըմբում է իւր չորս կողմը «ոյժեր», այսինքն անհատներ, որոնք իւրաքանչիւրն առանձին ինքնուրոյն ոյժեր են կազմում և ունին իրենց անկախ, առողջ համոզմունքները:

Սկսվում է հասարակական գործունէութիւնը հաւաքական ոյժերով: Իդէան և իդէալը մէկ է, բայց տրամադրութիւնները, ընդունակութիւնները, ուղեղների կազմուածքները, հարցերի ձևակերպութեան ընդունակութիւնները տեմպերամենտը, տարբեր են. սակայն դա միայն նպաստում է գործի յառաջադիմութեան: Բայց հրապարակախօսին թւում է թէ նրա փառքը նսեմանում է, նրան թւում է թէ փառքը բաժանվում է շատ թըռով անձինքների մէջ, մինչդեռ ինքը՝ այլ հանգամանքներում, կարող էր ոչ թէ տասնաւոր այլ հազարաւոր մարդկանց փառքը կեդրոնացնել իրեն մէջ: Եւ ահա նրա ամբողջ կազմուածքի ու հոգու վրայ տիրում է այս սոսկալի նախապաշարմունքը՝ «ես պիտի հետաքրքրուեմ համակրողների ոչ թէ որակութեամբ, այլ քանակութեամբ»: Այդ վայրենի նախապաշարմունքը, որ հասարակական գործունէութեան ամենամեծ թշնամին է, այնքան խոր արմատ է ձգում այդպիսի հրապարակախօսի մէջ, որ նա մինչև անգամ հրապարակաւ արտայայտում է դրան իբրև մի սկզբունք, իբրև մի նշանաբան.

Պարզ է, որ ոչ մի իրեն յարգող անձնաւորութիւն, ոչ մի համոզուած անհատ չէ կարող իրեն կաշկանդել այդ սկզբունքով և իր ոյժերը նուիրել այդ սկզբունքի յաղթանակին, այլ նա եթէ չսկսի բացարձակապէս մրցել դրա դէմ, գոնէ կը հեռանայ այն շրջանից, ուր արտայայտվում է այդ սկզբունքը: Հեռանալը ի հարկէ առաքինութիւն է, բայց բացասական, իսկ մրցելը՝ քաղաքացիական քաջութիւն, որ չէ տրուած ամեն անհատի:

Բայց այստեղ չէ վերջանում գործը, մանաւանդ այնպիսի ժողովրդի մէջ, ուր կայուն, անխախտ հասարակական կարծիք չկայ, ուր ինքնուրոյն անհատների թիւը տասնեակ է, իսկ ամբոխը բիւրաւոր: Համակրողների քանակութեամբ նախապաշարուած հրապարակախօսը կամ հրապարակական գործիչը բթանում է մի այլ նոր աւելի զօրեղ նախապաշարմունքի ճնշման տակ.—«պէտք է ասածին հաւատարիմ լինել»: Իսկ ասածն այն է թէ «համակրողների քանակութիւնն աւելի մեծ նշանակութիւն ունի, քան որակութիւնը»:

Ուրեմն սկսվում է նոր գործ, այն է ստուարացնել համակրողների թիւը: Իսկ այդ նոր համակրողները կամ կուսակիցները երկու տեսակ կարող են լինել—ամբոխից, որի համակրութիւնն ստանալու համար պիտի ստորանալ մինչև նրա մտքի և հասկացողութեան աստիճանը և ինտելլիգենցիայի այն մասից, որ իր սեփական ներքին ոյժը չունենալով միևնոյն ժամանակ ունենալով բուռն անձնական նպատակներ, կարիք է զգում մի ոյժի, որ իրեն պաշտպանի...

Եւ ահա կազմուեց ճահիճը, որի մէջ ամեն ընկնող առաջին օրից կը փտի և մշտաւորապէս կը մեռնի, եթէ արդէն փտած և մեռած չէ:

Բայց չէ որ ամենայն մի երևոյթ, լաւ թէ վատ, զարգանում է, առաջադիմում է այնպէս, ինչպէս զարգանում է առողջ կազմուածքը, զարգանում է կանոնաւոր միտքը և զարգանում է թոքախտը: Նոյն իսկ չափազանցութիւն արած չենք լինի, եթէ համեմատենք համաճարակ հիւանդութիւնների հետ: Մենք տեսնում ենք որ «համակրողների քանակութեան» կորստաբեր նախապաշարմունքը նոյնպէս զարգանում է և վերջի վերջոյ ստանում է ամենազզուելի կերպարանք: Նա ստեղծում է մի ընդհանուր անգործութեան տրամադրութիւն, որովհետև մի գեղեցիկ օր երբ այդ սկըզբունքի հեղինակը մեռնում է կամ չքանում է հրապարակից, նրա quasi հետևորդները իրենց մեռած են զգում, որովհետև իրենք կամաւ մեռցրել են իրենց մէջ ամեն մի ինքնուրոյնութիւն՝ անձնատուր լինելով մի անհատի կամ մի շրջանի նախապաշարմունքներին և քըմահաճութիւններին: Բայց կեանքը պէտք է պահպանել, պէտք է գոյութիւնը շարունակել, պէտք է ապրել, ուրեմն ինչ անել:

Խնդիրն ինքն ըստ ինքեան հասարակ է և դիւրին վճռելի կամքի տէր մարդկանց համար.—Ազատուել նախապաշարմունքներից. բայց կաշկանդուած ուղեղն այդ հարցի առաջ իրեն զգում է Սցիլլայի և Քարիբդայի մէջ և մնում է նոյն նախապաշարմունքների ճահճում:

Թշուառ և զզուելի դրութիւն: Որտեղ պիտի փնտռել այդպիսի ինտելիգենտը համակրութիւն. իր սրտի մէջ. բայց այդ սիրտը վաճառուած է. գիտական աշխարհում. բայց նա իրեն կտրել է, բաժանել է այդ աշխարհից. ուրեմն առաջին հանդիպողը որ նրան կը համաձայնի համակրող անուանել, կը համաձայնի նրա հետ սակարկութիւն անել, նա նրա կուսակիցն է: Ուրեմն նա Թոյլ կըտայ որ անգրագէտ մանրավաճառը խօսէ Եւրոպայի քաղաքականութեան վրայ, գրականութեան վրայ, հայ հեղինակի վրայ և դատէ նրան, դատափետէ. նա Թոյլ կըտայ և կըհաշտուի այն երևոյթի հետ որ գողը, աւազակը, կաւատը (միջնորդը) դատաւոր լինի ժողովրդին իրենց կեանքը նուիրող հայրենեաց մշակների վրայ, նա Թոյլ կըտայ որ անձնական փառասիրական ոտընձգութիւններ անող պաշտօնեաներն անպատիժ դաւաճանեն հասարակական սըրբազան սկզբունքներին, նա Թոյլ կըտայ որ ամենասուրբ սկզբունքներն ընկնին, իրաւամբ նախատուած դասալիք անհատները հարստահարեն ամենասուրբ նպատակներ, որպէս զի նոր խաբէութիւնների նոր ասպարէզ ստեղծեն իրենց համար, նա Թոյլ կըտայ որ ոստիկանական ծառայողը հայ գրագէտին մատնիչ անուանի և իւր բարերարին, իւր հոգևոր հօրը դաւաճանողը դաւաճանութեան մասին խօսի, և կրգտնուի տարիների ընթացքում պատրաստուած, նախապաշարումներով սննդուած, նոյն իսկ առօրեայ կեանքին անտեղեակ, պատմութիւնից և գրականութիւնից բոբիկ մի ամբողջ դասակարգ, որ երամական զգացմամբ փարակուած՝ այդ բոլորը տեսնելով թէ և հոգու մէջ խղճահարութիւն կըզգայ, բայց կրվախենայ ու կ'ամչի ճշմարտութիւնն արտայայտելուց:

Դրա համար հարկաւոր չէ մարդ լինի, այլ ոչխար:

Ազատուեցէ՛ք նախապաշարմունքներից:

Ս. Հ[illegible]

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ ՍԱԼՄԱՍՏՈՒՄ

—

Հաֆթվան և Փայաջուկ գիւղերից միացած թատերասէրների խումբը, յօգուտ այդ գիւղերի դպրոցների, Հաֆթվանի օրիորդաց վարժարանի նորաշէն դահլիճում առաջին անգամ ներկայացրեց Դուրեանի «Սև հողեր» ողբերգութիւնը և «Սուտ ճգնաւոր» կատակերգութիւնը, որոնցից առաջինը վերածուած էր Արարատեան բարբառի, իսկ երկրորդը Սալմաստի գաւառաբարբառի ժողովրդեան աւելի մատչելի դարձնելու համար:

Առ հասարակ հասարակութիւնը շատ համակրանքով վերաբերուեց դէպի թատրոնը, այնպէս որ յատկապէս կանանց

համար ներկայացուած օրը, մենակ Հաֆթվանից ներկայ էին 80-ի չափ կանայք, իսկ հետեւեալ օրը այր մարդոց համար ներկայացման ժամանակ բոլոր տոմսակները ծախուեցան։ Ընդարձակ դահլիճն ամբողջապէս լեցուած էր հաֆթվանցի և շրջակայ գիւղերից հաւաքուած հասարակութիւնով. ներկայ էին նոյնպէս Միրզա-Աղա-խան սարթիփը (սարփարատ) և հայազգի Գաբրիէլ-խան սարհանկը։

Դերակատարներից իւրաքանչիւրը լաւ էր իւր դերում առանց բացառութեան, ընդհանրապէս ներկայացումն անցաւ շատ յաջող. հասարակութիւնը շատ գոհ սրտով հեռացաւ յայտնելով պ. Մ. Աւետիսեանին իւր ջերմ շնորհակալութիւնը, որի նախաձեռնութեամբ կազմուած էր խումբը։

Ներկայացման ամբողջ մուտքը եղաւ 48 թուման, որից 8 թումանի չափ ծախք էր եղել, իսկ մնացած լքառասուն թուման զուտ արդիւնքից 6 թուման յանձնուեցաւ Հաֆթվանի գրադարանին, իսկ 34 թումանը հաւասար բաժանուեցաւ երկու գիւղերի դպրոցներին։

Հասարակութեան համար շատ ցանկալի է որ երբեմն կրկնուին այդպիսի ներկայացումներ, բայց թատրոնական գրուածքների և այլ պիտոյքների պակասութեան պատճառով դժուարութիւն կայ ուստի շատ ուրախալի կը լինէր, եթէ Կովկասի մեր հայ եղբայրներից ձեռնահաս անձինք օգնէին մեզ այդ գործում։

Հաֆթվանցի։

1895 թ. 28 յունուարի
Հաֆթվան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ.—Ջնայելով որ այժմեան ազատամիտ կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութիւնը համաձայն է ժողովրդի տրամադրութեան, այնուամենայնիւ հաւանական է նրա անկումը, որովհետեւ նրա ներքին քաղաքականութիւնը նոր այնպիսի ձըգտումներ ունի, որ հակասում է անգլիական ազգի հասարակական կարծիքին։ Անգլիացիք տրամադիր չեն Իռլանդիային տալ կատարեալ ինքնուրոյնութիւն, որին ձգտում է հաւանել այժմեան կաբինետը։ Նրանք կը համաձայնեն տալ այդ ինքնուրոյնութիւնը այն պայմանով, որ Իռլանդիան չունենայ սեփական զօրք և դրամ։ Հաւանական է թւում որ այժմեան կաբինետը իւր գիրքը պահպանելու համար և արտաքին քաղաքականութեան վնաս չհասցնելու համար կըզիջանի մեծամասնութեան տրամադրութեանը։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ.—Լոնդոնի «Standard» լրագիրն ասում է թէ չինաց կայսրը կը համաձայնի խաղաղութեան դաշն կապել միայն այն ժամանակ, երբ ճափոնացիք կը մտնեն Պէկին։ Այն ժամանակ կայսրը կայսրուհի-մօր հետ կը տեղափոխուի հայդան Մոնղոլիա։ Ճափոնացիների խաղաղութիւն հաստատելու պայմանները առաջուանից աւելի շատ տարբեր են այժմ։ Ճափոնիան այժմ մերժում է պետութիւններին հաղորդել իւր հաշտութեան պայմանները, բայց միեւնոյն ժամանակ աշխատում է իմանալ թէ Չինաստանն ինչքան պատերազմական տուգանք կարող է վճարել և ինչ երկրներ կարող է զիջանել։

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ.—Սօֆիայից հեռագրում են թէ իշխան Ֆէրդինանդի դէմ մասնաւոր ինտրիգները սաստկանում են։ «Մօլօդայա Բոլգարիա» լրագիրը խորհուրդ է տալիս իշխան Ֆերդինանդին կամ նորից ընտրուել կամ հրաժարուել։

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ» ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Փետրվարի 11 ից.

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. — «Նով. Վրեմյա» լրագիրը լսել է, որ Բարձրագոյն հրամանով կազմուած է մի յատուկ յանձնաժողով՝ քննելու համար այն նախագիծը, որ վերաբերում է «Կայսր Ալէքսանդր III-ի տուն» կառուցանելուն, կայսերական կալուածքներից մէկում, զառամեալ և հիւանդ գրականագէտներին, նկարիչներին և դերասաններին ապաստանելու համար։

Լրագիրները հաղորդում են, թէ յատուկ յանձնաժողովը, որ կանոններ է մշակում Բարձրագոյն հրամանով որոշուած 50 հազար ռուբլուց գրողներին օժանդակութիւն հասցնելու, որոշեց տեղեկութիւններ հաւաքել պարբերական մամուլի գաւառական գործիչների մասին։

«Գրաժդ.» լրագիրը հաղորդում է, թէ ներկայ գարնան վճռուած է սկսել երկաթուղու գծի կառուցումը Թիֆլիզից մինչև Կարս, 282 վերստ տարածութեամբ և 23 միլիոն արժողութեամբ։

ՓԱՐԻԶ.—Անգլիական առեւտրական պալատի ճաշին Փարիզում, անգլիական դեսպան լօրդ Դիւֆէրին ասաց որ Անգլիայի և Ֆրանսիայի մէջ յարաբերութիւնները երբէք այնքան բարեկամական և խաղաղասէր չեն եղել, որքան ներկայումս։

ԲԵՐԼԻՆ.—Երեկ երեկոյ կայսրը գընաց ռուսաց դեսպանատուն, ողջունեց Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչին, և ապա Նորին Կայսերական Բարձրութեան հետ միասին գնաց ամրոցը, ուր ընթրիք էր պատրաստուած։ Ժամը 11-ին Մեծ Իշխանը, հրաժեշտ տալով Նոցին Մեծութիւններին, ճանապարհ ընկաւ Պետերբուրգ։

ՎԻԷՆՆԱ.—Պատգամաւորների ժողովում, դաւաճանութեան վերաբերեալ յօդուածի առիթով սկսուած վիճաբանութիւնների ժամանակ, արդարադատութեան նախարարը յայտնեց, որ պետութիւնը պարտաւոր է պաշտպանութեան զօրեղ միջոցներ ձեռք առնել ներքին և արտաքին թշնամիների դէմ։ Ապա ձևակերպելով մեծութեանը վիրաւորելու վերաբերեալ յօդուածի խմբագրութիւնը, նախարարը ասաց թէ անհրաժեշտ են խիստ պատիժներ, որովհետեւ մի այնպիսի պետութեան վիճակը, որպիսին է Աւստրիան, սերտ կերպով կապուած է միապետի և դինաստիայի հետ։ Պատգամաւորների ժողովը վճռեց, որ օտար պետութիւնների պետերի դէմ եղած վիրաւորանքի համար մեղադրուողներին պէտք է դատի ենթարկել դիպլօմատիքական ներկայացուցիչների պահանջի համաձայն։

ՍՕՖԻԱ.— Փաստերով ապացուցուեց որ լրացուցիչ ընտրութիւնների ժամանակ բռնութիւններ են գործ դըրուել։ Այդ հանգամանքը յուզում առաջացրեց կառավարութեան կողմնակիցների մէջ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Ուրբաթ, փետրըվարի 10-ին, բազդ ունեցան ներկայանալու Թագաւոր Կայսրին գիւղատնտեսական խորհրդի անդամները։

Երէկ ճանապարհ ընկաւ Վիէննա, Էրցհէրցոգ Ալբրէխտի թաղմանը ներկայ լինելու համար, Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչը։

Լրագրները հաղորդում են, որ հարաւ-արեւելեան երկաթուղիների ակցիօնէրների ժողովը վճռեց միջնորդել թոյլ տալ իրեն երկաթուղիներ կառուցանել Ցարիցինից մինչև Հաշտարխան և Ելեցից մինչև Կուպիանսկ, և Վօլգայի գետաբերանը խորացնել Հաշտարխանի մօտ։

ՓԱՐԻԶ.—Ոստիկանութեան ստացած տեղեկութիւնների համեմատ, գաւառներից մեծ քանակութեամբ դինամիտ են գողացած և թաքցըրած Փարիզի շրջակայքում։

Փետրվարի 12-ից.

ԲԵՐԼԻՆ.—Նախահաշուի յանձնաժողովը ընդունեց չորս կրէյսերներ և առաջին կարգի մէկ թնդանօթաձիգ նաւ կառուցանելու համար խնդրուած վարկը և մերժեց 2,300,000 մարկ վարկը երկրորդական թնդանօթաձիգ նաւերի համար։

Բրանդէնբուրգեան սէյմի տեղի ունեցած ճաշին կայսրն ասաց, որ այժմ մտքերը գլխաւորապէս զբաղուած են գիւղական հարցով, և ինքը, կայսրը, յոյս ունի, որ կ'աջողուի շատ օգտակար գործեր կատարել գիւղացիների համար, դրա համար գործ կը դրուեն ամեն ջանք։ Սակայն ինքը նախազգուշացնում է չափազանց յոյսերից, որոնք ցնորքներն են համարում։ Ազգաբնակութեան ոչ մի դասակարգ իրաւունք չունի պահանջել իւր համար առանձին արտօնութիւններ ի վնաս ուրիշ դասակարգերի։ Միապետը պէտք է կշռի բոլոր դասակարգերի շահերը և նպաստի մեծ հայրենիքի ընդհանուր բարօրութեանը։

ՎԻԷՆՆԱ.—Այսօր կայացաւ իշխանութեան կողմից թոյլ տրուած՝ անգործ բանուորների ժողովը։ Գումարուած բանուորները փորձեր արին ցոյց անել, բայց երկու անգամ ոստիկանութիւնը ցրուեց նրանց։ Մի քանիսին կալանաւորեցին։

ԼՈՆԴՈՆ.—Լորդ Ռօզբէրին հիւանդացաւ ինֆլուենցայով։

ԲԵԼԳՐԱԴ.—Տաճիկ իշխանութիւնները, չնայելով յունաց միտրոպոլիտի բողոքներին, հրամանագրեցին սերբիական եկեղեցիներին Վիլէզեի շըրջականերում յունական ծիսակատարութեամբ պատարագ մատուցանել, սլաւոնականի փոխարէն, որ թոյլ է տրուած միայն բուլղարական թեմի եկեղեցիների համար։

Կ. ՊՕԼԻՍ. — Տիեզերական նոր պատրիարքին ընդունեց սուլթանը, ապա տեղի ունեցաւ նրա գահակալութիւնը։

ԼՈՆԴՈՆ.—Տօկիօյից հաղորդում են թէ ճափոնական պատգամաւորների ժողովները վճռեցին 100 միլիոն իէնի նոր փոխառութիւն անել զինուորական ծախսերի համար։

ԹԷՀՐԱՆ.—Գեներալ Կուրոպատկինը տեղեկութիւն ստանալով մուշտէիդի՝ շիաների հոգեւոր գլխի, մահուան մասին, խնդրեց յետաձգել տօնախմբութիւնը և օրը, որ նշանակուած էին արտակարգ դեսպանութեան Թէհրան գալու առիթով։ Հոգեւորականութեան ներկայացուցիչները Թէհրանում, զգացուելով ժողովրդական վշտին ցոյց տուած ուշադրութիւնից, անձամբ յայտնեցին գեներալին իրանց երախտագիտութեան արտայայտութիւնը։

Փետրվարի 13-ից.

ԲԵՐԼԻՆ.—Վիլհէլմ կայսրը վաղը արտակարգ գնացքով ճանապարհ է ընկնում Վիեննա՝ ներկայ լինելու Էրցհէրցոգ Ալբրէխտի թաղմանը։

ԼՈՆԴՈՆ.—Լորդ Ռօզբէրին առողջանալու վրայ է։

Լօնդօնի տաճկաց դեսպան Ռուստէմ-փաշայի տեղ կը նշանակուի Կարաթէօդօրի փաշան։

ԶԱՆԱԶԱՆ

Ռուսաց յայտնի քահանայ հայր Իօան Կրօնշտատսկու հրաշագործութեանց և մարգարէական ընդունակութեան լուրերը Բագուի ռուսներին խաղալիք են դարձրել զանազան „հանաքչիների„ ձեռքում։ Եթէ հաւատանք Բագուի „Կասպի“ լրագրին, Բագւում լուր են տարածել իբր թէ հայր Իօան Կրօնշտատսկին հեռագիր է ուղարկել, որի մէջ նա ասում է, թէ „Աստուած արժանացրել է նրան մի տեսիլի“ և այդ տեսլեան մէջ նրան հրամայուած է տեղեկացնել Բագուի ռուսաբնակներին, որ նրանք փութան, որքան կարելի է շուտով տաճառել իրենց կայքը և դուրս գնալ այդ քաղաքից, որովհետև Բագուի գլխին նոյն օրն է գալու, ինչ որ Սոդոմ-Գոմորի գլխին, այսինքն Բագուն գործանուելու է։ Այդ լուրը մեծ արագութեամբ տարածուել է քաղաքում, մանաւանդ հասարակ դասակարգի մէջ, որ ինչպէս երեւում է արդէն շփոթութեան մէջ է։

Si non e vero e bene trovato.

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝
ԱՐՏԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիւրակի օրերից.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան սիֆիլիսի և վեներական հիւանդութիւնների։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի ներքին և նեարդային հ.
Դ. Գ. ԲՈՒԴԱԳՕՎՍԿԻ—10—11 ժամը ներքին, երեխայոց և կանանց հ.
կին-բժիշկ ՏՈՒՐԲՈՎԻՉ—11—12 ժ. կանանց հ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆ—1—1½ ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Գ. ԴՈՒՐԿՕ—6—7 ժ. Սիֆիլիսի, մէզի ու սեռական օրգանների հ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.
Ա. Գ. ԴՈՒՐԿՕ քիմի-խոշորացուցական հետազօտութիւն է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։
Վճար 50 կ.։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցումը ընդունւում են և ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Նաւասարդեան։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ
ԲԺՇԿ. ԴՕԿՏՕՐ
ԱՒԵՏԻՔ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ
Սօլօլակ, Սերգիեվսկի փողոց № 14.

Բացի դեղերից գործադրվում են նաև զանազան տեսակ ՋՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ, ԵԼԵԿՏՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ և այլ ֆիզիքական մեթօդներ։

ՆԵՐՔԻՆ և ՆԵԱՐԴԵԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ
ընդունվում են ամեն օր (բացի կիւրակի և տօն օրերից)
12½—1½ ժ. ցերեկը — կինարմատներ և երեխաներ
1½—2-ը ժ ցերեկը և 7-ին մօտ երեկոյեան — տղամարդիկ։

Ընդունարանում գտնվում են որոշեալ ժամերում մանկաբարձ — մասսաժ անող կին և մասսաժիստ պարոն։

Քաղաքային հիւանդանոց

(Մուխրանեան փ., տ. Կուզանեանի, № 15. հիմնել են Թիֆլիզի քաղաքացիները երթեւեկ հիւանդների համար 1866 թ. ապրիլի 4-ի յիշատակին)։

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, ձմեռն առաւօտեան ժամը 9—1, ամառը (յունիսի, յուլիսի և օգոստոսին) առաւ. ժամը 8—12.

Վ. Մ. Արծրունի — ներքին, երեխանց և ջղային հիւ. ժամը 10½—12 ամեն. օր։
Կ. Ա. Ղամբարով—ներքին և երեխանց, ժ. 10½—12 ամեն օր։
Գ. Գ. Գուլամիրեանց—խիրուրգ. և մէզի անդ. ժ. 12—1 ամեն օր։
Բժշկուհի Գ. Քալանթարեանց. սիֆիլիս և մէզի անդ. հիւանդ. 11—12 ամեն օր։
Մ. Ա. Մելիքեան—ներքին և վեներական, ժ. 12—1 ամեն օր բացի հինգշաբթի։
Բժ. Մ. Չուխաջեան — ներքին հիւանդութիւն. 12—1 ամեն օր.
Բժ. Գէորգեան — ներքին և երեխանց հիւնդ. 12—1 ամեն օր։
Կին-բժ. Մ. Ա. Խոջաջեանց—կանանց ժ. 9—11 ամեն օր։
Ն. Գ. Կարագեան — ներքին և երեխանց, ժամը 11—12 ամեն օր։
Կին-բժ. Լ. Ե. Մամիկոնեան—կանանց, ժամը 11—12 ամեն օր։
Ե.-ձ. Ա. Ռոստոմով—ներքին, երեխանց և ատամի, ժամը 9—10 ամեն օր։
Մ. Ա. Ռեզնիկով—ներքին և ջղային, ժամը 11—12 ամեն օր։
Գ. Ն. Սարգսեան—ներքին, մէզի անդ. և վեներական, ժամը 12—1 ամեն օր։
Գ. Ա. Թումանեան — ներքին և խիրուրգ., ժ. 12—1 ամեն օր։
Կին-բժ. Ս. Ա. Ձմեզ—աչքի և կանանց, ժամը 12—1 ամեն օր։
Ատամն. բժ. Ա. Օ. Օրբելի—ատամներ, ժամը 10—11 ամեն օր։

Կոնսուլտատիօնը երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը ժ. 12—1. Ծաղկի պատուաստումն—չորեքշաբթի և շաբաթ օրերը ժամը 9—1.

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ
(Խախէթինսկայա փ., տ. Տէրտէրեանի)
Մ. Ա. Քալանթարեանց—ժամը 11—12 ամեն օր։
Կին-բժ. Մ. Ա. Խոջաջեանց—կանանց, ժ. 11—12 երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը։

ԽԱՐՓՈՒԽԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ
(Բաննիա փողոց, տ. Ենֆիաճեանի)
Գ. Բ. Տէր-Աստուածատրեան—ժամը 11—12 ամեն օր։
Կին-բժ. Մ. Ա. Խոջաջեանց—կանանց, ժ. 11—1 երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը։
Դեղատուները.—Չքաւոր անձերին բըժշկական խորհուրդ և դեղեր տրւում են ձրի։

Քաղաքային բուժարանի կառավարիչ՝—
Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Անդրկովկասեան երկաթուղի

Մարդատար գնացքը Թիֆլիզից Բաթում դուրս է գնում առաւօտեան ժ. 9-ին 30 ր. և Բաթում հասնում է երեկոյեան ժ. 9-ին 45 ր.։

Փոստային գնացքը Թիֆլիզից Բագու դուրս է գնում ցերեկուայ ժ. 1-ին 10 ր. և հասնում է Բագու առաւօտեան 7 ժ. 30 ր.։

Փոստային գնացքը Թիֆլիզից Բաթում դուրս է գնում երեկոյեան ժ. 6-ին 50 ր. և Բաթում հասնում է առաւօտեան ժ. 8-ին 15 ր.։

Մարդատար գնացքը Բաթումից Թիֆլիզ դուրս է գալիս առաւօտեան ժ. 9-ին 40 ր. և Թիֆլիզ հասնում է երեկոյեան ժ. 9-ին 55 ր.։

Փոստային գնացքը Բաթումից Թիֆլիզ դուրս է գնում գիշերուայ ժ. 11-ին 20 ր. Թիֆլիզ է հասնում ցերեկուայ ժ. և 12-ին 25 ր.։

Փոստային գնացքը Բագուից Թիֆլիզ դուրս է գալիս գիշերուայ ժ. 11-ին 5 ր. և Թիֆլիզ հասնում է ցերեկուայ ժ. 5-ին 50 ր.։

Ապրանքա-մարդատար գնացքը Թիֆլիզ Գանձակ դուրս է գնում երեկոյեան 7 ժ. 27 ր. հասնում է Գանձակ առաւօտեան 7 ժ. 40 րոպէին։

Ապրանքա-մարդատար գնացքը՝ Գանձակից Թիֆլիզ դուրս է գալիս երեկոյեան 6 ժամին. հասնում է Թիֆլիզ առաւօտուայ 7 ժ. 35 րոպէին։

ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆԸ
ՎՐԱՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

Թիֆլիզից՝ հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքը ուղևորվում է առաւօտեան 8 ժամին, գիշերում է Մլէթի կայարանում, Վլադիկավկազ է հասնում հետևեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8 ը երեկոյեան։

Վեց հոգու տեղ ունեցող հանրակառքը (օմնիբուս) ուղևորվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին և առանց գիշերելու տեղ է հասնում Վլադիկավկազ հետևեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8-ը երեկոյեան։

Վլադիկավկազից՝ հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքը ուղևորվում է առաւօտեան ժամը 8-ին, գիշերում է Մլէթի կայարանում, Թիֆլիզ է հասնում հետևեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան։

Վեց հոգու տեղ ունեցող հանրակառքը (օմնիբուս) ուղևորվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին և առանց գիշերելու հասնում է Թիֆլիզ հետևեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան։

ՌՈՒՍԱՑ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն շաբաթ շոգենաւերի երթեւեկութիւն Բաթումի, Օդեսայի և Կ. Պօլսի միջեւ

Բաթումից դուրս է գնում.

Շաբաթ օրերը (լոյս կիրակի գիշերը 3 ժ.) շրջանառու ընթացքով բոլոր նաւահանգիստները։

Կիրակի օրերը, 12 ժամին, ուղիղ ընթացքով. Նովօրօսիյսկի, Կերչի, Թէոդոսիայի, Եալթայի, Սևաստոպոլի և Եւպատորիայի վրայով։

Երեքշաբթի օրերը լոյս չորեքշաբթի գիշերուայ 2 ժամին, ապրանքա մարդատար շոգենաւը բոլոր նաւահանգիստները։

Չորեքշաբթի օրերը—լոյս հինգշաբթի գիշերուայ 3 ժամին, շրջանառու ընթացքով բոլոր նաւահանգիստները։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ յայտնում է ի գիտութիւն ընկերութեան անդամների, որ փետրվարի 19-ին, կիւրակի, երեկոյեան ժամը 7-ին, Թիֆլիզի Դումայի դահլիճում նշանակուած է ընդհանուր ժողով, որի պարապմունքի առարկաները լինելու են.

1) Ընկերութեան 1895 թ. ընդհանուր, այն է, խորհրդի և ճիւղերի նախահաշուի քննութիւնը և հաստատութիւնը։

2) Պաշտօնատար անձանց ընտրութիւն, այն է՝ ա) խորհրդի 4 անդամների և 4 փոխ-անդամների, բ) ընդհանուր ժողովի նախագահի և քարտուղարի, գ) վերաստուգող յանձնաժողովի 3 անդամների և գրադարանական յանձնաժողովի 5 անդամների։

Խորհուրդը խնդրում է Ընկերութեան Թիֆլիզի անդամներից, վերանորոգել իրանց անդամակցութիւնը, դիմելով Ընկերութեան գրասենեակը Սերգիեվսկայա փողոց տուն Ալիխանեանի № 16։ (3—1)

«ՆՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՎՐԱՅ»
ՎԷՊ Մ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ
Գինն է 1 ռուբլի։

Ծախվում է կենդրոնական և խնդեկէլի գրավաճառանոցներում։ Նոյն տեղերում ծախւում է և «Փեսայ որսողներ» վէպիկը։ Գաւառացի ցանկացողները կարող են դիմել կենդրոնական գրավաճառանոց։ (5—1)

ՇԵՐԱՄԻ ՑԻԼԼԻՒԼԵՐ ՍԵՐՄ
ՍՊԻՏԱԿ և ԴԵՂԻՆ ՏԵՍԱԿԻ
Ց. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑԻ և Կ. ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ
ՇԵՐԱՄԱՏԱՆ

Մեզանից նախկին տարիների շերամի սերմ գնողներին յայտնում ենք, որ այլ ևս սերմ չի ուղարկուելու նրանց՝ առանց իրանց պահանջելու։ Գնել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել հետեւեալ հասցէնով.

Тифлисъ. 1) Кавказская шелководственная станція. 2) Императорское Кавк. Общ. Сельск. Хозяйства. 3) Магазинъ Туміянца.
Лагодехи. Гренерное заведеніе И. Туміянцъ, К. Африкянцъ. въ имѣніи Туміянцы. (5—1)

ԼԱՅՓՑԻԳԻ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը, ընկերութեանս պարտք ունեցող անձերուն ժամանակին արդէն նամակով յայտնելէ յետոյ, այժմ վերստին հրապարակաւ կը յիշեցնէ, որ փութան իրենց պարտքերը ուղարկել, քանի որ վարչութիւնս ալ շուտով պէտք է, իւր տասնամեակի հաշիւը հասարակութեան տայ։

Վարչութեան նախագահ՝ Մ. Աբեղեան։
(3—1) Քարտուղար՝ Մ. Յ. [illegible]

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ ՄՈՍԿՎԱ

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԻ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒ
ՄԿՐՏԻՉ ԷՄԻՆԻ
հետեւեալ սակաւաթիւ հեղինակութիւններն ու հրատարակութիւնները.

1) Վարդանայ Բարձրբերդցւոյ Պատմութիւն Տիեզերական, Մոսկվա, 1861 թ. 2 50
2) Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Պատմութիւն տանն Սիսական. 1861 . . . . 3 —
3) Մխիթարայ Այրիվանեցւոյ Պատմութ. հայոց 1860 . . . . 1 —
4) Всеобщая Исторія Вардана Великаго (XIII в.) переводъ съ армянскаго съ объясненіями и приложеніями 1861 . . . . 4 —
5) Всеобщая Исторія Степаноса Таронскаго Асохика по прозванію (XI в.), пер. съ армянскаго съ объясненіями и прилож. 1864 . 4 —
6) Синодальное слово Нерсеса Ламбронскаго (XII в.) переводъ съ армянскаго, 1864 . . . . 2 —
7) Шаракапъ (Շարական) богослужебные каноны и пѣсны армянской Восточной Церкви. Польный переводъ. 1879 (մնացել է միայն մի քանի օրինակ) . . . . 6 —
8) Армянскія надписи въ Карсѣ и Ани и въ окрестностяхъ послѣдняго, текстъ и переводъ, 1885 . . . . 1 50
9) Нчеркъ Исторіи Армянской Восточной Церкви, 1864. . . . —65
10) Очеркъ религіи языческихъ армянъ (изслѣдованіе) 1864. . . . 1 50
11) Оввѣтъ на замѣчаніи г. Патканова, 1874 . . . . —65
12) Моисей Хоренскій и древній эпосъ армянс. (изслѣдованіе) 1881 . 1 —
13) Династическій списокъ Хайкидовъ (изслѣдованіе) 1884 . . . . —65
14) Сказаніе о Романѣ и Давидѣ (Борисѣи Елѣбѣ) по Арм. Четои-Минеямъ (пер. съ армянскаго) . . . . —75
15) Сказаніи о Свв. Өаддеѣ и Варооломеѣ апостолахъ Арменіи (пер. съ армянскаго) . . . . —75

Գրքերի գները հաշուած են ճանապարհածախսով հանդերձ։ — Այս գրքերից գնել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել իրանց պատուէրներով ճեմարանի կառավարութեան այսպիսի հասցէով.

Въ Правленіе Лазаревскаго Института восточныхъ языковъ (Москва)
Նոյն տեղում վաճառվում է նոր լոյս տեսած.
Исторія Арменіи Маисея Хоренскаго Новый переводъ Н. ЭМИНА съ армянскаго языка на русскій съ примечаніями иприложеніями, Москва 1893 г. цѣна 2 р. съ пересылкою 2 р. 25 коп. 4—2